

ZLECENIODAWCA:

GMINA BRAŃSZCZYK
ul. Jana Pawła II 45
07 – 221 Brańszczyk

WYKONAWCA:

„proEKO” Pracownia Ochrony Środowiska
Anna Serafin - Osowiecka
ul. Gen. J. Sowińskiego 28B/ 35
07 – 202 Wyszków

Aktualizacja
Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk
na lata 2009 – 2016

Brańszczyk, grudzień 2009 r.

SPIS TREŚCI:

Rozdział 1. Wprowadzenie	4
Rozdział 2. Cele i zakres Programu ochrony środowiska.....	5
Rozdział 3. Funkcje Programu ochrony środowiska oraz jego harmonogram czasowy	7
Rozdział 4. Metodyka opracowania Programu ochrony środowiska i jego główne uwarunkowania	8
Rozdział 4.1. Metodyka opracowania Programu	8
Rozdział 4.2. Uwarunkowania prawne opracowania i realizacji Programu	10
Rozdział 4.3. Uwarunkowania merytoryczne opracowania i realizacji Programu	12
Rozdział 5. Ogólna charakterystyka Gminy Brańszczyk.....	24
Rozdział 5.1. Podstawowe dane o gminie.....	24
Rozdział 5.2. Infrastruktura techniczna	27
Rozdział 5.3. Jakość środowiska przyrodniczego	29
Rozdział 5.4. Ochrona przyrody	36
Rozdział 5.5. Źródła energii odnawialnej.....	41
Rozdział 5.6. Wnioski z diagnozy stanu	42
Rozdział 6. Cele polityki ekologicznej dla gminy Brańszczyk	45
Rozdział 6.1. Lista priorytetowych przedsięwzięć	48
Rozdział 7. Edukacja ekologiczna.....	49
Rozdział 8. Zarządzanie realizacją Programu	51
Rozdział 9. Aspekty finansowe realizacji Programu.....	56
Rozdział 10. Sposób kontroli oraz dokumentowania realizacji Programu	63
Rozdział 10.1. Opiniowanie projektu Programu	63
Rozdział 10.2. Raport z realizacji Programu	63
Rozdział 10.3. Weryfikacja i aktualizacja Programu.....	64
Rozdział 10.4. Monitoring realizacji Programu	64

Rozdział 11. Prognoza oddziaływania na środowisko Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk.....	68
Spis tabel i wykresów.....	69
Materiały źródłowe.....	70

Rozdział 1. Wprowadzenie

Ochrona środowiska naturalnego jest obowiązkiem władz publicznych i obywateli. Władze administracyjne powinny zapewnić, poprzez politykę zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwo ekologiczne i dostęp do zasobów nieuszczerplonych współczesnemu i przyszłemu pokoleniu. Obowiązek ten jest zapisany w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku*. Uszczegółowienie zapisów Konstytucji stanowią akty prawne o samorządzie terytorialnym wskazując, że gmina wykonuje określone ustawami zadania publiczne, w tym między innymi zadania z zakresu ochrony przyrody i środowiska. W pełni szanując zasadę zrównoważonego rozwoju, należy szukać takich kierunków rozwoju, które doprowadzą do ograniczania emisji, poszanowania energii i zasobów wodnych oraz materiałochłonności, poprawy jakości środowiska przyrodniczego, wzmocnienia struktur ekologicznych, rozwijania aktywności obywatelskiej i świadomości ekologicznej społeczeństwa. Polskie przepisy z zakresu ochrony środowiska przewidują tworzenie kilku różnych typów dokumentów strategicznych mających wpływ na los obecnych i przyszłych pokoleń. Takimi dokumentami są lub mają być: polityka ekologiczna, program ochrony środowiska oraz plan gospodarki odpadami.

Zgodnie z zapisami *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (tekst jedn. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) organ wykonawczy gminy zobowiązany jest do sporządzenia gminnego programu ochrony środowiska, obejmującego 4 lata z perspektywą na kolejne 4 lata.

W wyniku realizacji ustawowych wymogów pierwszy *Program ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk do 2012 roku* został zatwierdzony przez Radę Gminy Brańszczyk uchwałą z dnia 23 marca 2005 r. nr XXVI/148/2005 w sprawie uchwalenia programu ochrony środowiska. Zgodnie z wymogami *ustawy – Prawo ochrony środowiska* projekt *Programu ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk* został pozytywnie zaopiniowany przez wszystkie organy opiniodawcze wskazane przez ustawodawcę. Po dwóch latach od uchwalenia pierwszego *Programu* sporządzony został Raport z jego realizacji.

Niniejszy *Program ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem lat 2013 – 2016* stanowi drugą edycję dokumentu i aktualizację *Programu* przyjętego w 2004 r.

Rozdział 2. Cele i zakres Programu ochrony środowiska

Polityka ekologiczna prowadzona przez władze Gminy Brańszczyk w pełni wyraża się poprzez ideę ekorozwoju, widoczną w planowaniu i realizacji zadań strategicznych. Głównym celem *Programu ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk*, stanowiącego podstawę realizacji strategicznych działań z zakresu ochrony środowiska i gospodarki odpadami oraz jest źródłem informacji o przyrodniczych uwarunkowaniach gminy, jest więc wdrożenie polityki ekologicznej państwa na poziomie lokalnym. Ponadto celem *Programu* jest rozpoznanie stanu istniejącego i przedstawienie propozycji zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów ochrony środowiska (zadania te w większości stanowią zadania własne gminy) oraz wyznaczenie hierarchii ważności poszczególnych inwestycji.

Biorąc powyższe pod uwagę niniejszy *Program ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk* jest zgodny z następującymi dokumentami:

- *Politykę Ekologiczną Państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016* ¹,
 - *Strategią Rozwoju Kraju 2007 – 2015* ²,
 - *Programem ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.* ³,
 - *Programem zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020* ⁴,
 - *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* ⁵,
 - *Programem Możliwości Wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Mazowieckiego* ⁶,
 - *Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* ⁷,
- a także *Programem ochrony środowiska dla Powiatu Wyszowskiego wraz z Planem gospodarki odpadami* ⁸.

Ponadto niniejszy *Program* w pełni odzwierciedla tendencje europejskiej polityki ekologicznej, której główne cele to:

- zasada zrównoważonego rozwoju,
- zasada równego dostępu do środowiska postrzegana w kategoriach:
 - sprawiedliwości międzypokoleniowej,

¹ www.mos.gov.pl

² Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 27 czerwca 2006 r.

³ Uchwała nr 19/ 07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r. (aktualizacja)

⁴ Uchwała nr 18/ 07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r.

⁵ Uchwała nr 78/ 06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 maja 2006 r. (aktualizacja)

⁶ Uchwała nr 208/ 06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 9 października 2006 r.

⁷ Uchwała nr 65/ 04 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004 r.

⁸ Uchwała nr XXXVII/230/2009 Rady Powiatu z dnia 27 maja 2009 r., Uchwała nr XXXVII/231/2009 Rady Powiatu z dnia 27 maja 2009 r.

- sprawiedliwości międzyregionalnej i międzygrupowej,
- równoważenia szans między człowiekiem i przyrodą,
- zasada przezorności,
- zasada uspołecznienia i subsydiarności,
- zasada prewencji,
- zasada „zanieczyszczający” płaci,
- zasada skuteczności efektywności ekologicznej i ekonomicznej.

Swoim zakresem poniższy *Program* obejmuje: aktualną sytuację społeczno – gospodarczą i ekologiczną gminy Brańszczyk, zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju, cele ekologiczne oraz harmonogram zadań ekologicznych, a także sposoby kontroli i dokumentowania wdrażania *Programu* oraz finansowe aspekty jego realizacji.

Rozdział 3. Funkcje Programu ochrony środowiska oraz jego harmonogram czasowy

Główne funkcje *Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Brańszczyk* to:

- realizacja polityki ekologicznej państwa na obszarze gminy,
- strategiczne zarządzanie gminą w zakresie ochrony środowiska i gospodarki odpadami wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju,
- przekazanie informacji na temat zasobów środowiska przyrodniczego oraz stanu poszczególnych komponentów środowiska,
- przedstawienie problemów i zagrożeń ekologicznych, proponując sposoby ich rozwiązania w określonym czasie,
- pomoc przy konstruowaniu budżetu gminy,
- organizacja systemu informacji o stanie środowiska i działaniach zmierzających do jego poprawy.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, w art. 14 ust. 2 określa, iż politykę ekologiczną przyjmuje się na cztery lata, oraz że przewiduje się w niej działania w perspektywie obejmującej kolejne cztery lata. *Program ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk* uwzględnia czasokres realizacji dokumentów – *Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem lat 2013 – 2016* oraz *Programem ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.* Powyższy Program odnosi się również do czasookresu uwzględnionego w *Programie ochrony środowiska dla Powiatu Wyszowskiego na lata 2008 – 2011 z perspektywą do roku 2015*, dla którego na dzień opracowywania niniejszego dokumentu nie sporządzono jeszcze aktualizacji.

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Brańszczyk zawiera cele dla dwóch etapów:

- cele krótkoterminowe – realizowane w latach 2009 – 2012,
- cele długoterminowe – realizowane do roku 2016.

W ramach każdego celu długoterminowego przyjęte zostały cele szczegółowe – krótkoterminowe, których realizację zakłada się na najbliższe cztery lata. Planowane zadania będą wykonywane w całym czasookresie obowiązywania *Programu*. Przy czym do każdego zadania zostały określone indywidualnie terminy realizacji.

Ocena i weryfikacja realizacji zadań *Programu* dokonywana będzie zgodnie z wymogami ustawy co 2 lata od przyjęcia *Programu*, stwarzając możliwości jego weryfikacji i aktualizacji.

Rozdział 4. Metodyka opracowania Programu ochrony środowiska i jego główne uwarunkowania

Rozdział 4.1. Metodyka opracowania Programu

Z ustawowych zapisów dotyczących programów ochrony środowiska wynika kilka ich atrybutów. Programy ochrony środowiska są:

- *obligatoryjne* – ustawodawca wprowadza obowiązek ich wykonania dla każdej jednostki samorządowej,
- *strategiczne* – mają charakter dokumentów strategicznych i jako takie powinny być przygotowywane według odpowiedniej metodyki,
- *spójne* – dokumenty niższego szczebla powinny wpisywać się w dokumenty szczebla wyższego, a wszystkie powinny służyć realizacji *Polityki ekologicznej państwa*,
- *lokalne* – realizują *Politykę ekologiczną państwa*, powinny brać pod uwagę specyfikę i problemy środowiska danego regionu.

Podobnie, jak dokument z 2004 r., *Program ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem lat 2013 – 2016*, opracowany został w oparciu o metodologię planowania strategicznego. Główne działania zmierzające w kierunku opracowania niniejszego *Programu* to:

- określeniu diagnozy stanu środowiska przyrodniczego wraz z jego oceną,
- analiza słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń metodą analizy SWOT,
- określenie środowiska zewnętrznego – scharakteryzowanie uwarunkowań realizacyjnych *Programu* w zakresie rozwiązań prawno – instytucjonalnych oraz źródeł finansowania zewnętrznego,
- definiowanie priorytetów ochrony środowiska,
- konkretyzację priorytetów poprzez sformułowania listy zadań,
- opracowanie systemu monitorowania *Programu*.

Główna koncepcja *Programu* oparta została o zapisy:

- 1) *ustawy – Prawo ochrony środowiska* (tekst jedn. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) – definiującej ogólne wymagania w odniesieniu do programów ochrony środowiska opracowywanych dla potrzeb gmin (art. 14 ust.1),
- 2) *Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*,
- 3) *Programu ochrony środowiska dla Powiatu Wyszkiwskiego na lata 2008 – 2011 z perspektywą do 2015 r.*

- 4) *Wytycznych do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym*, które podają sposób i zakres uwzględniania polityki ekologicznej państwa w programach ochrony środowiska oraz wskazówki co do zawartości programów. W gminnym programie powinny być uwzględnione:
- *zadania własne gminy* tzn. te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji gminy,
 - *zadania koordynowane*, tzn. finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego i centralnego, bądź instytucji działających na terenie powiatu, ale podległych bezpośrednio organom wojewódzkim, bądź centralnym.

Ponadto podczas opracowania niniejszego dokumentu korzystano ze wskazówek zawartych w następujących publikacjach merytorycznych:

- 1) A. Bernaciak, M. Spychała, *Programowanie ochrony środowiska w gminie*, Wydawnictwo SORUS, Poznań 2007 r.
- 2) K. Giordano, *Planowanie zrównoważonego rozwoju gminy w praktyce*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005 r.
- 3) M. Kistowski, W. Staszek, *Poradnik do opracowania gminnego i powiatowego programu zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska*, Pomorski Urząd Wojewódzki, Gdańsk 1999 r.
- 4) T. Borys, *Jak budować program ekorozwoju – poradnik dla gmin i organizacji pozarządowych. Agenda 21, tom 1 oraz tom IV*, Warszawa – Jelenia Góra 1998 r.

Źródłem danych koniecznych do sporządzenia *Programu* były:

- materiały opisowe oraz dane liczbowe będące w posiadaniu Urzędu Gminy Brańszczyk,
- materiały opisowe oraz dane liczbowe będące w posiadaniu Starostwa Powiatowego w Wyszkanie,
- dane statystyczne pochodzące z opracowań Głównego Urzędu Statystycznego,
- raporty Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie,
- prace instytutów i placówek naukowo badawczych z zakresu ochrony środowiska,
- literatura i prasa fachowa,
- dostępne materiały dotyczące ochrony i kształtowania środowiska w gminie oraz w powiecie wyszkowskim i województwie mazowieckim,
- obserwacje własne w terenie.

Rozdział 4.2. Uwarunkowania prawne opracowania i realizacji Programu

Podstawę prawną sporządzenia *Programu ochrony środowiska dla Brańszczyk na lata 2009 – 2016* stanowią następujące akty prawne:

- 1) *ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
- 2) *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw* (Dz. U. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.),
- 3) *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

Ponadto niniejszy *Program* oparto o zapisy następujących aktów prawnych:

- 1) *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)
- 2) *Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. Nr 92, poz. 880)
- 3) *Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- 4) *Ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne* (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 z późn. zm.)
- 5) *Ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków* (Dz. U. Nr 72, poz. 747 późn. zm.)
- 6) *Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o opakowaniach i odpadach opakowaniowych* (Dz. U. Nr 63, poz. 638, z późn. zm.)
- 7) *Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach* (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251 z późn. zm.)
- 8) *Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt* (Dz. U. Nr 111, poz. 724 z późn. zm.)
- 9) *Ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach* (Dz. U. Nr 132, poz. 622 z późn. zm.)
- 10) *Ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach* (tekst jedn. Dz. U. 2000 r. Nr 56, poz. 679 z późn. zm.)

oraz aktów wykonawczych do powyższych ustaw.

Niniejszy *Program ochrony środowiska* uwzględnia także uwarunkowania wynikające z międzynarodowych, krajowych i wojewódzkich dokumentów, polityki i programów, a w szczególności z:

- 1) Strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej (2001)
- 2) Dyrektyw Unii Europejskiej, tj.:
 - ramowej dyrektywy wodnej 2000/60/WE
 - ramowej dyrektywy oceny jakości powietrza i zarządzania jakością powietrza 96/62/WE
 - dyrektywy 99/31/WE dotyczącej składowania odpadów
 - dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. ptasia)
 - dyrektywy 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. siedliskowej)
- 4) *Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.* (aktualizacja, 2007)
- 5) *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007 – 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015* (aktualizacja, 2007)
- 6) *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* (aktualizacja, 2006)
- 7) *Programu zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020* (2007)
- 8) *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego* (2008)
- 9) *Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015* (2006)
- 10) *Programu Możliwości Wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Mazowieckiego* (2006)
- 11) Zaktualizowanej koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (2005)
- 12) *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* (2004)
- 13) Krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania bioróżnorodności biologicznej wraz z programem działań (2003)
- 14) Krajowego programu zwiększania lesistości (aktualizacja, 2003)
- 15) Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (2003)
- 16) *Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem perspektyw na lata 2013 – 2016* (2008)
- 17) *Długookresowej strategii trwałego i zrównoważonego rozwoju – Polska 2025* (2000)
- 18) *Narodowej strategii edukacji ekologicznej* (1998)
- 19) *Polityki leśnej państwa* (1996)

Rozdział 4.3. Uwarunkowania merytoryczne opracowania i realizacji Programu

Merytoryczną podstawę opracowania, a następnie wdrażania *Programu ochrony środowiska dla Gminy Brańszczyk* stanowią *Polityka ekologiczna państwa* oraz programy ochrony środowiska wyższego rzędu.

Głównym celem polityki ekologicznej państwa jest, przyjęta w Konstytucji RP, zasada zrównoważonego rozwoju. Zasada ta oznacza przyjęcie modelu rozwoju, w którym zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych oraz potrzeb przyszłych pokoleń będzie traktowane równoprawnie i będzie udziałem wszystkich grup społecznych, a racje społeczne, ekonomiczne i ekologiczne traktować należy równorzędnie.

Cele i zasady realizacji polityki państwa w zakresie ochrony środowiska sprecyzowano w *Polityce Ekologicznej Państwa na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem perspektyw na lata 2013 – 2016*. Wśród najważniejszych celów, określonych do 2016 r., wymienić należy:

- zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody na różnych poziomach organizacji: na poziomie wewnątrzgatunkowym (genetycznym), gatunkowym oraz ponadgatunkowym (ekosystemowym), wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego kraju, który w sposób niekonfliktowy współistnieje z różnorodnością biologiczną,
- dalsze prace w kierunku racjonalnego użytkowania zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego. Oznacza to rozwijanie idei trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej,
- racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej. Naczelnym zadaniem jest dążenie do maksymalnej oszczędności zasobów wodnych na cele przemysłowe i konsumpcyjne, zwiększenie retencji wodnej oraz skuteczna ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed zanieczyszczeniem,
- rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego,
- przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno-błotnych przez czynniki antropogenne,
- ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych i eksploatacji kopalni,
- eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalni,

- wzmocnienie ochrony niezagospodarowanych złóż kopalin w procesie planowania przestrzennego,
- całkowita likwidacja emisji substancji niszczących warstwę ozonową przez wycofanie ich z obrotu i stosowania na terytorium Polski,
- znaczne zwiększenie odzysku energii z odpadów komunalnych w sposób bezpieczny dla środowiska,
- zamknięcie wszystkich składowisk, które nie spełniają standardów UE i ich rekultywacja,
- eliminacja kierowania na składowiska zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz zużytych baterii i akumulatorów,
- pełne zorganizowanie krajowego systemu zbierania wraków samochodów i demontaż pojazdów wycofanych z eksploatacji.

Na dzień sporządzenia niniejszego *Programu* podstawowym dokumentem strategicznym na poziomie krajowym, który określa cele do osiągnięcia w obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego oraz warunki, które powinny zapewnić ten rozwój jest *Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015*.

Powyższa *Strategia* sporządzona została zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, czyli równorzędnego uwzględniania rozwoju gospodarczego, społecznego i ochrony środowiska. Celem *Strategii*, która uwzględnia też cele Unii Europejskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju, jest polepszenie jakości życia mieszkańców Polski. Jednym z pięciu priorytetów *Strategii* jest poprawa infrastruktury technicznej i społecznej. W ramach tego priorytetu wskazuje się na konieczność realizacji inwestycji z zakresu ochrony środowiska służących ochronie zasobów wodnych, poprawie czystości wód i powietrza, zapewniających oszczędność energii i zabezpieczających przed katastrofami naturalnymi. Ujęte w *Strategii* cele pozwolą na efektywne wykorzystania funduszy krajowych oraz unijnych.

Strategia jest źródłem odniesienia dla innych strategii i programów krajowych (w tym do Narodowej Strategii Spójności), regionalnych i lokalnych.

Priorytety, obszary i system wdrażania funduszy unijnych takich jak: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności na lata 2007 – 2013 określa *Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013*.

Cel strategiczny NSS to zapewnienie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki. Realizacja NSS odbywa się poprzez Programy Operacyjne (zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego) i szesnaście Regionalnych Programów Operacyjnych (zarządzanych przez zarządy województw). Wśród Programów Operacyjnych wyróżnia się m.in. *PO Infrastruktura i Środowisko*, którego celem jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski poprzez rozwój infrastruktury przy uwzględnieniu zasad

ochrony środowiska, zdrowia społeczeństwa, zachowania tożsamości kulturowej i rozwoju spójności terytorialnej. W *PO Infrastruktura i Środowisko* określono osiem priorytetów, związanych z ochroną i kształtowaniem środowiska:

- 1) Gospodarka wodno – ściekowa
- 2) Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi
- 3) Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska
- 4) Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska
- 5) Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych
- 6) Transport przyjazny środowisku
- 7) Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe
- 8) Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku.

Na poziomie województwa dokumentem nadrzędnym wytyczającym cele i kierunki działań m. in. w zakresie polityki ekologicznej (ochrony środowiska) jest *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020*. Cele sformułowane w *Strategii* zostały zaadaptowane dla potrzeb wojewódzkiego programu ochrony środowiska. Zachowany jest więc ścisły związek *Strategii* z *Programem ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego*, który stanowi rozwinięcie *Strategii rozwoju województwa* w odniesieniu do ochrony środowiska. Poniższe cele określone w *Strategii* są jednocześnie celami głównymi polityki ekologicznej województwa, wynikającymi z polityki ekologicznej państwa, ujętymi w *Programie ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego*:

- 1) zmniejszanie zanieczyszczeń środowiska,
- 2) zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej,
- 3) utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych,
- 4) zwiększenie lesistości i ochrona lasów,
- 5) poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego,
- 6) podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej.

Zagadnienia ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego uwzględnia także *Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, według którego priorytetowymi kierunkami polityki przestrzennej jest poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Odnoszą się one do dwóch sfer jakości środowiska: *ochrony walorów przyrodniczych* oraz *poprawy standardów środowiska*.

Ochrona walorów przyrodniczych realizowana jest poprzez stworzenie spójnego systemu obszarów chronionych (w drodze zwiększenia ich powierzchni) obejmującego:

- wzmocnienie ochrony unikatowych dolin rzecznych i ich otoczenia,

- zapewnienie ciągłości powiązań przyrodniczych (korytarze ekologiczne regionalne i ponadregionalne),
- objęcie ochroną obszarów wodno-błotnych, stanowiących siedliska szczególnie ważne dla zachowania różnorodności biologicznej,
- zwiększenie lesistości i ochrona lasów.

Poprawa standardów środowiska realizowana będzie poprzez:

- zachowanie korzystnych warunków aerosanitarnych (ograniczenie emisji pyłowych i gazowych, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, proekologiczne inwestycje w miejskich systemach transportowych, ograniczenie „niskiej emisji”),
- racjonalizację gospodarki wodnej (poprawa jakości zasobów, porządkowanie gospodarki wodno – ściekowej przez budowę sprawnych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, budowa systemów kanalizacyjnych dla ochrony zbiorników retencyjnych, budowa systemów odprowadzania wód deszczowych z terenów zurbanizowanych, eliminacja zrzutów substancji niebezpiecznych do wód powierzchniowych i przesączania do wód podziemnych, zwiększenie retencji),
- ochronę gleb przez poprawę ich jakości,
- uporządkowanie i stworzenie spójnego systemu gospodarki odpadami,
- ochronę przed skutkami powodzi (poprawa stanu istniejących urządzeń i budowa niezbędnych zabezpieczeń, prowadzenie robót utrzymaniowych, zakaz zabudowy terenów zalewowych), zbyt daleko posunięta ochrona walorów przyrodniczych może negatywnie wpływać na ochronę przeciwpowodziową przyległych terenów.

W Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r. określono szereg zadań o charakterze priorytetowym, stanowiących merytoryczną podstawę lokalnych programów ochrony środowiska. Niniejszy Program kontynuuje politykę ekologiczną województwa przyjętą w Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego 2003 – 2011 szczególnie w zakresie polityki długoterminowej (uzyskanie poprawy stanu środowiska jest procesem długotrwałym). Nadrzędnym celem polityki ekologicznej województwa mazowieckiego jest: *ochrona walorów przyrodniczych i poprawa standardów środowiska*.

Cele główne Programu obejmują:

- zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska (dotyczy wód powierzchniowych i podziemnych, gleb, odpadów, powietrza atmosferycznego, hałasu i promieniowania elektromagnetycznego),
- zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej (w szczególności w rolnictwie, transporcie i eksploatacji kopaliny),
- utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych,

- zwiększenie lesistości i ochrona lasów,
- poprawę bezpieczeństwa ekologicznego (w zakresie ochrony przed powodzią, suszą, osuwiskami i pożarami, a także zmniejszenia ryzyka związanego z transportem substancji niebezpiecznych oraz występowaniem awarii przemysłowych),
- wzrost poziomu wiedzy ekologicznej (w zakresie edukacji ekologicznej w społeczeństwie, a także w działalności gospodarczej).

W powyższym *Programie* określono również następujące priorytety ekologiczne dla województwa mazowieckiego:

- ochrona zasobów wodnych, ochrona przed powodzią i suszą, gospodarka wodno-ściekowa,
- racjonalna gospodarka odpadami,
- ochrona powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniami,
- ochrona i zwiększanie zasobów przyrody, w szczególności różnorodności biologicznej.

Poza w/w priorytetami ekologicznymi ważne dla poprawy stanu środowiska naturalnego jest uwzględnienie w *Programie* zadań dotyczących:

- ochrony przed hałasem (w szczególności drogowym),
- ochrony powierzchni ziemi (gleby i zasobów surowców mineralnych),
- racjonalizacji wykorzystania zasobów surowców i energii (w tym energii odnawialnej),
- ochrony przed promieniowaniem elektromagnetycznym,
- ochrony przed skutkami poważnych awarii przemysłowych,
- wzmacnianie systemu zarządzania ochrona środowiska,
- poprawy świadomości ekologicznej społeczeństwa.

W „*Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*” określono szereg zadań o charakterze priorytetowym do zrealizowania do roku 2014. Część z nich, ze względu na uwarunkowania, dotyczy także gminy Brańszczyk. Zostały one zaprezentowane w poniższej tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Kierunki działań przewidziane do realizacji do 2014 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego ...” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk

Cel główny	Kierunki działań do 2014 r.
<p>Zmniejszanie zanieczyszczeń środowiska (wód powierzchniowych, podziemnych, gleb, powietrza, dotyczy to również odpadów, hałasu i promieniowania elektromagnetycznego)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych i systemów kanalizacji zbiorczej - ograniczanie spływu zanieczyszczeń powierzchniowych z rolnictwa - zapewnienie mieszkańcom wody pitnej dobrej jakości - wspieranie realizacji indywidualnych systemów oczyszczania ścieków w zabudowie rozproszonej - wprowadzanie produkcji rolnej zgodnie z ustawą o rolnictwie ekologicznym - zagospodarowanie gleb w sposób, który odpowiada w pełni ich przyrodniczym walorom i klasie bonitacyjnej - podnoszenie poziomu wiedzy użytkowników gleb i gruntów (system szkoleń) - ochrona zwartych kompleksów terenów rolnych o wysokich wartościach bonitacyjnych przeznaczonych do produkcji rolnej poprzez egzekucję w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego odpowiednich zapisów, - kontynuacja prowadzenia edukacji ekologicznej w zakresie prawidłowej gospodarki odpadami, - doskonalenie systemu selektywnej zbiórki odpadów w celu osiągnięcia odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu dla osiągnięcia odpowiednich limitów odzysku i recyklingu odpadów, - skierowanie w roku 2015 na składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne nie więcej niż 44% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995), - skierowanie w roku 2011 na składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne nie więcej niż 63% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995), - eliminowanie węgla jako paliwa w kotłowniach lokalnych i gospodarstwach domowych, - zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w szczególności energii geotermalnej i biomasy, - promocja ekologicznych nośników energii, - preferowanie mało-konfliktowych lokalizacji obiektów przemysłowych przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego i w procedurach inwestycyjnych, - wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed polami elektromagnetycznymi z wyznaczeniem stref ograniczonego użytkowania m.in. wokół urządzeń elektroenergetycznych, radiokomunikacyjnych i radiolokacyjnych, gdzie jest rejestrowane przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych - optymalizacja zużycia wody poprzez propagowanie wśród indywidualnych użytkowników oszczędnego korzystania z wody, - pełne zidentyfikowanie i zinstytucjonalizowanie poborów wód powierzchniowych i podziemnych, w szczególności w zakresie poborów dla celów bytowych i rolniczych,

Cel główny	Kierunki działań do 2014 r.
<p>Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej (w szczególności w rolnictwie, transporcie i eksploatacji kopalni)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - upowszechnianie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, - promocja ekologicznych nośników energii, - zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, - ograniczanie spływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych, - rozbudowa sieci kanalizacyjnych na terenach wiejskich i oczyszczalni przydomowych, - stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, - podnoszenie poziomu wiedzy rolników na temat stosowania nawozów sztucznych i naturalnych (system szkoleń i doradztwa rolniczego), - propagowanie rolnictwa ekologicznego i agroturystyki
<p>Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych, ochrona ekosystemów cennych pod względem przyrodniczym, ochrona i rozwój ekosystemów leśnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> - motywowanie społeczności lokalnych do działań na rzecz utrzymania walorów przyrodniczych, - wyznaczanie i tworzenie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych - zwiększenie powierzchni lasów państwowych, - upowszechnianie biologicznych i ekologicznych metod ochrony lasów, - upowszechnianie funkcji edukacyjnych lasów
<p>Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego (w zakresie ochrony przed powodzią, suszą, osuwiskami i pożarami, a także zmniejszenie ryzyka związanego z transportem substancji niebezpiecznych oraz występowaniem awarii przemysłowych)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wdrożenie systemów ostrzegania i ochrony przeciwpowodziowej, - tworzenie warunków dla właściwego zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną, - zwiększanie retencyjności zlewni oraz poprawa stanu technicznego urządzeń zabezpieczenia przeciwpowodziowego, realizacja „Programu Małej Retencji Województwa Mazowieckiego”, - zwiększenie liczby inwestycji związanych z budową i modernizacją obwałowań przeciwpowodziowych wzdłuż rzek, - sukcesywne modernizowanie (wymiana, uzupełnienie) sprzętu dla jednostek ochotniczych straży pożarnych, - propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniu pożarowemu
<p>Wzrost poziomu wiedzy ekologicznej (w zakresie edukacji ekologicznej społeczeństwa i w działalności gospodarczej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rozszerzenie zakresu szkoleń dla pracowników administracji publicznej w zakresie edukacji ekologicznej, podejmowania decyzji o realizacji inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska, współpracy z organizacjami pozarządowymi, itp., - organizowanie akcji promocyjnych i konkursów w zakresie efektywności energetycznej, oszczędzania wody, ochrony przed hałasem oraz zrównoważonego transportu - upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o ochronie lasu, - kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwie domowym prowadzących do zmniejszenia ilości odpadów i ich segregacji, - działania na rzecz wzrostu świadomości ekologicznej społeczności lokalnych, władz szczebla lokalnego w zakresie zrozumienia celów ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, stałe podejmowanie działań informacyjnych, promocyjnych, edukacyjnych w formie audycji i publikacji w środkach masowego przekazu, kursów, szkoleń, wystaw, konkursów, imprez masowych itp., - upowszechnienie w społeczeństwie wiedzy o ochronie przyrody, jak też roli zadrzewień, - wzmacnianie etatowe komórek ochrony środowiska i gospodarki wodnej, - upowszechnianie wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Zgodnie z zapisami aktualizacji *Programu ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego* nadrzędnym celem polityki ekologicznej na poziomie powiatu jest: **ochrona środowiska przyrodniczego, poprawa jakości środowiska oraz poprawa standardu życia i bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców powiatu wyszkowskiego**. Główne cele *Programu*:

- 1) ograniczenie emisji substancji i energii do środowiska,
- 2) ochrona środowiska przyrodniczego,
- 3) racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska,
- 4) poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego powiatu,
- 5) podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnego społeczeństwa.

W poniższej tabeli nr 2 zaprezentowano cele długoterminowe oraz kierunki działań przewidziane do realizacji do roku 2015.

Tabela nr 2. Cele i kierunki działań przewidziane do realizacji do 2015 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk

Cel główny	Cele długo-terminowe	Kierunki działań
ograniczenie emisji substancji i energii	osiągnięcie lepszej jakości powietrza	kontynuacja termomodernizacji budynków komunalnych, produkcyjnych i mieszkalnych na terenie powiatu
		zamiana (w obiektach samorządowych) kotłowni węglowych i koksowych na gazowe i olejowe
		promocja i wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii
		kontynuacja rozbudowy sieci kanalizacyjnej
		promocja i wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków
		optymalizacja wykorzystania i modernizacja istniejących oraz budowa nowych oczyszczalni ścieków
	racjonalna gospodarka odpadami	doskonalenie selektywnej zbiórki odpadów, w tym odpadów opakowaniowych, odpadów wielkogabarytowych, budowlanych, biodegradowalnych oraz niebezpiecznych
		usuwanie azbestu oraz odpadów zawierających azbest
		likwidacja dzikich składowisk
	ograniczenie uciążliwości hałasu i promieniowania elektromagnetycznego	uwzględnienie oddziaływania pól elektromagnetycznych i hałasu w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych obiektów
		podnoszenie świadomości społeczeństwa związanej z występowaniem źródeł promieniowania i ich oddziaływania
		usprawnianie systemu komunikacyjnego w szczególności poprzez poprawę nawierzchni oraz dostosowanie parametrów technicznych dróg do natężenia i rodzaju realizowanego ruchu
ochrona środowiska przyrodniczego	ochrona dziedzictwa przyrody i zachowanie bioróżnorodności	ochrona istniejących już obszarów i obiektów podlegających ochronie na mocy prawa oraz respektowanie przez użytkowników środowiska zasad ekorozwoju na terenach cennych przyrodniczo i krajobrazowo

Cel główny	Cele długo-terminowe	Kierunki działań
ochrona środowiska przyrodniczego	ochrona lasów i zwiększenie lesistości powiatu na dotychczasowym poziomie	ograniczenie nierolniczego i nieleśnego przeznaczenia gruntów
		prowadzenie gospodarki leśnej zgodnej z zasadami proekologicznymi
	ochrona gleb	promowanie rolnictwa ekologicznego, stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, wdrażanie programu rolnośrodowiskowego
		przywracanie wartości użytkowej glebom, które uległy degradacji
	ochrona zasobów wód podziemnych	kontynuacja budowy sieci wodociągowych oraz dalsza poprawa standardów zaopatrzenia w wodę, ograniczenie marnotrawstwa i strat w systemach wodociągowych
ochrona zasobów kopalin	racjonalne wykorzystanie złóż oraz eliminacja nielegalnego wydobycia	
racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska	rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej	stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolnej
		rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki
		wdrażanie „Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego”
poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego powiatu	zapobieganie występowaniu nadzwyczajnych zagrożeń	doposażenie jednostek straży pożarnej w sprzęt do ratownictwa techniczno – chemiczno – ekologicznego
		propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniu pożarowemu
podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnej społeczności	poprawa stanu świadomości ekologicznej społeczeństwa	ciągłe organizowanie szkoleń dla pracowników samorządowych
		edukacja rolników i kadr w zakresie rolnictwa ekologicznego, Dobrych Praktyk Rolniczych, programów rolnośrodowiskowych
		wspieranie działań organizacji pozarządowych w zakresie edukacji ekologicznej
	wspieranie imprez masowych o tematyce ekologicznej: Dzień Ziemi, Dzień Ochrony Środowiska, Sprzątanie Świata, ciągle podejmowanie działań edukacyjnych, promocyjnych w formie publikacji, konkursów, szkoleń, imprez masowych	
	zwiększanie aktywności społeczeństwa na rzecz ochrony środowiska	promocja walorów przyrodniczych powiatu na targach, wystawach, imprezach o charakterze lokalnym, regionalnym, krajowym

W poniższej tabeli nr 3 zaprezentowano cele krótkoterminowe i zadania koordynowane przez powiat wyszkowski, przewidziane do realizacji do roku 2011, których realizacja zasadna jest również na terenie gminy Brańszczyk.

Tabela nr 3. Cele i zadania koordynowane powiatu przewidziane do realizacji do 2011 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk

Cel główny	Cele krótko-terminowe	Działanie
ograniczenie emisji substancji i energii	ograniczenie niskiej emisji	modernizację dróg krajowych, wojewódzkich i gminnych w celu ograniczenia emisji ze źródeł komunikacyjnych
	wykorzystanie energii odnawialnej	budowa sieci gazowej w gminach, wymianę kotłowni węglowych i koksowych na gazowe, olejowe, termomodernizacje budynków
	osiągnięcie lepszej jakości wód w zakresie badanych parametrów	wspieranie działań podmiotów prywatnych i publicznych na rzecz zwiększenia efektywności wykorzystania energii
		budowa, modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacyjnej, podział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i kanalizację wód opadowych
		budowa oczyszczalni ścieków z dostosowaniem do wymogów UE
		ograniczenie spływu powierzchniowego z pól do rzek poprzez obudowę biologiczną cieków
	zwiększenie nadzoru nad magazynowaniem ścieków w zbiornikach bezodpływowych oraz z kontrola nad ich regularnym wywozem	
	ograniczenie spływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych przez budowę płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę	
	osiągnięcie maksymalnych poziomów odzysku odpadów i minimalizacja ich składowania oraz wytwarzania	realizacja zadań określonych w powiatowym i gminnych planach gospodarki odpadami (podniesienie skuteczności selektywnej zbiórki odpadów, prowadzenie zbiórki odpadów biodegradowalnych, wielkogabarytowych i budowlanych, udoskonalenie zbiórki odpadów niebezpiecznych, ograniczenie masy odpadów opakowaniowych deponowanych na składowiskach, aktualizacja inwentaryzacji i usunięcie azbestu z terenu gmin, likwidacja dzikich składowisk, kształtowanie świadomości ekologicznej w zakresie postępowania z odpadami)
	ograniczenie uciążliwości hałasu i promieniowania elektromagnetycznego	egzekwowanie założeń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie hałasu i emisji promieniowania elektromagnetycznego
uwzględnienie oddziaływania pól elektromagnetycznych i hałasu w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych obiektów, prowadzenie przemyślanej polityki lokalizacyjnej dotyczącej nowych obiektów		
poprawa stanu technicznego dróg w celu obniżenia emisji hałasu komunikacyjnego		
budowa ekranów akustycznych w miejscach występowania uciążliwości akustycznych (szlaki komunikacyjne) dla mieszkańców		
ochrona środowiska przyrodniczego i krajobrazu	ochrona przyrody i krajobrazu z uwzględnieniem wymogów UE	współpraca z wojewódzkim konserwatorem przyrody w celu wprowadzenia lepszych procedur ochrony obszarów cennych przyrodniczo
		prowadzeniu aktywnych prac ochronnych oraz egzekwowanie przepisów ustawy o ochronie przyrody w odniesieniu do ich użytkowników, respektowanie przez użytkowników środowiska zasad ekorozwojowych na terenach cennych przyrodniczo i krajobrazowo
	ochrona ekosystemów leśnych	wyznaczenie, tworzenie, powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych

Cel główny	Cele krótko-terminowe	Działanie
ochrona środowiska przyrodniczego i krajobrazu	zwiększenie lesistości w powiecie	prowadzenie zalesień słabych gruntów rolnych, nieużytków
		prowadzenie gospodarki leśnej zgodnej z zasadami proekologicznymi (wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów i obrzeży lasu, zabiegi pielęgnacyjne wykonywane w różnych fazach rozwojowych drzewostanów, mające na celu kształtowanie struktury gatunkowej i wiekowej, prowadzenie zgodnych z charakterystyką siedliskową nasadzeń)
		współdziałanie z Nadleśnictwami w celu ochrony istniejących lasów, zahamowanie urbanizacji terenów leśnych
	ochrona gleb	stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, wdrażanie programu rolnośrodowiskowego
		rekultywacja gleb zdegradowanych
	ochrona zasobów wód podziemnych	ograniczenie wykorzystania wód podziemnych do celów innych niż zaopatrzenie ludności w wodę do picia
		ograniczenie nadmiernego zużycia wody podziemnej, poprzez egzekwowanie przyjętego regulaminu zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków
ochrona wód podziemnych przed ich ilościową i jakościową degradacją		
racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska	ograniczenie materiałochłonności, wodochłonności, energochłonności i odpadowości gospodarki	działania na rzecz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów, zarówno przez mieszkańców jak i podmioty gospodarcze
		wspieranie działań sektora prywatnego, mających na celu budowę na terenie powiatu instalacji opartych na wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii
racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska	zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko	promocja i ograniczenie spływu zanieczyszczeń azotanowych ze źródeł rolniczych poprzez budowę płyt obornikowych, zbiorników na gnojówkę
		promocja i stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolnej
		wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego i zintegrowanego wg zasad ujętych w „Programie rozwoju rolnictwa ekologicznego na lata 2005 – 2013 dla województwa mazowieckiego”
		promocja i utrzymanie tradycyjnego, urozmaiconego krajobrazu rolniczego poprzez zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach przyrodniczo cennych
poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego powiatu	ochrona przed powodzią	wyznaczenie i wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego i potencjalnego zagrożenia powodzią
	ochrona przeciwpożarowa	propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniu pożarowemu
		modernizacja sprzętu OSP, doposażenie jednostek straży pożarnej w sprzęt do ratownictwa techniczno -chemiczno - ekologicznego
zapobieganie nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska	uwzględnienie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wymogów ochrony przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska lub/i katastrofami naturalnymi	
podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnej społeczności	edukacja ekologiczna i podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców	wspieranie działań gmin w zakresie prowadzenia edukacji ekologicznej i tworzenia centrum edukacji ekologicznej
		wspieranie wprowadzania programów edukacyjnych dla uczniów
		tworzenie i budowa ekologicznych ścieżek dydaktycznych

Cel główny	Cele krótko-terminowe	Działanie
podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnej społeczności	edukacja ekologiczna i podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców	wspieranie działań organizacji pozarządowych w zakresie edukacji ekologicznej
		realizacja szkoleń i programów edukacyjnych dla przedsiębiorców, nauczycieli i in.
		edukacja rolników i kadr w zakresie rolnictwa ekologicznego, Dobrych Praktyk Rolniczych, programów rolno-środowiskowych
		motywowanie gmin do organizowania imprez masowych o tematyce ekologicznej: Dzień Ziemi, Dzień Ochrony Środowiska, Sprzątanie Świata
	zwiększenie aktywność społeczeństwa na rzecz środowiska	wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych
		promocja walorów przyrodniczych powiatu na targach, wystawach, imprezach o charakterze lokalnym, regionalnym, krajowym
		organizowanie konkursów, wystaw, imprez aktywizujących społeczeństwo do troski o środowisko
		promowanie osób i organizacji aktywnie działających na rzecz środowiska
		promowanie podmiotów gospodarczych posiadających certyfikaty ekologiczne, wspieranie działań zmierzających do osiągnięcia certyfikatów

Rozdział 5. Ogólna charakterystyka Gminy Brańszczyk

Ze względu na fakt, iż analizowany dokument stanowi aktualizację *Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk do 2012 roku* w jego treści pominięto szeroką charakterystykę środowiska przyrodniczego, skupiając się wyłącznie na analizie stanu jego jakości oraz warunkach jego ochrony. Także w zakresie charakterystyki społeczno – gospodarczej gminy skupiono się na zmianach, jakie nastąpiły w stosunku do zapisów pierwszego *Programu*.

Rozdział 5.1. Podstawowe dane o gminie

Administracyjnie gmina Brańszczyk położona jest w północno – wschodniej części województwa mazowieckiego, w północno – wschodniej części powiatu wyszkowskiego i graniczy z gminami: Długosiodło (powiat wyszkowski), Ostrów Mazowiecką (powiat ostrowski), Brok (powiat ostrowski), Sadowne i Łochów (powiat węgrowski), Wyszaków (powiat wyszkowski) oraz Rząśnik (powiat wyszkowski).

Rysunek 1. Gmina Brańszczyk (schemat)

Źródło: www.branszczyk.ug.pl

Gmina Brańszczyk jest gminą typowo wiejską, zorganizowaną w 22 sołectwa. Liczba mieszkańców gminy wg danych ewidencji ludności na dzień 31 marca 2009 r. wynosiła 8.348 osób, co stanowiło ok. 11,5% ludności powiatu wyszkowskiego. Gęstość zaludnienia na terenie gminy wynosi 49 osób/ km². W poniższej tabeli nr 4 przedstawiono wykaz sołectw wraz z liczbą ludności.

Tabela nr 4. Liczba ludności w gminie Brańszczyk

Lp.	Miejscowość	Stan ludności na dzień 31.03.2009
1.	Brańszczyk	1106
2.	Trzcianka	1076
3.	Turzyn	737
4.	Poręba Średnia	430
5.	Białełłoto – Kobyła	410
6.	Udrzynek	382
7.	Poręba – Kocęby	379
8.	Nowa Wieś	364
9.	Nowe Budy	330
10.	Udrzyn	322
11.	Dalekie – Tartak	311
12.	Niemiry	299
13.	Przyjmy	288
14.	Białełłoto – Stara Wieś	260
15.	Knurówiec	254
16.	Nowy Brańszczyk	238
17.	Tuchlin	238
18.	Budykierz	227
19.	Dudowizna	209
20.	Białełłoto – Kurza	199
21.	Stare Budy	197
22.	Ojcowizna	92

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy na dzień 31 marca 2009 r.

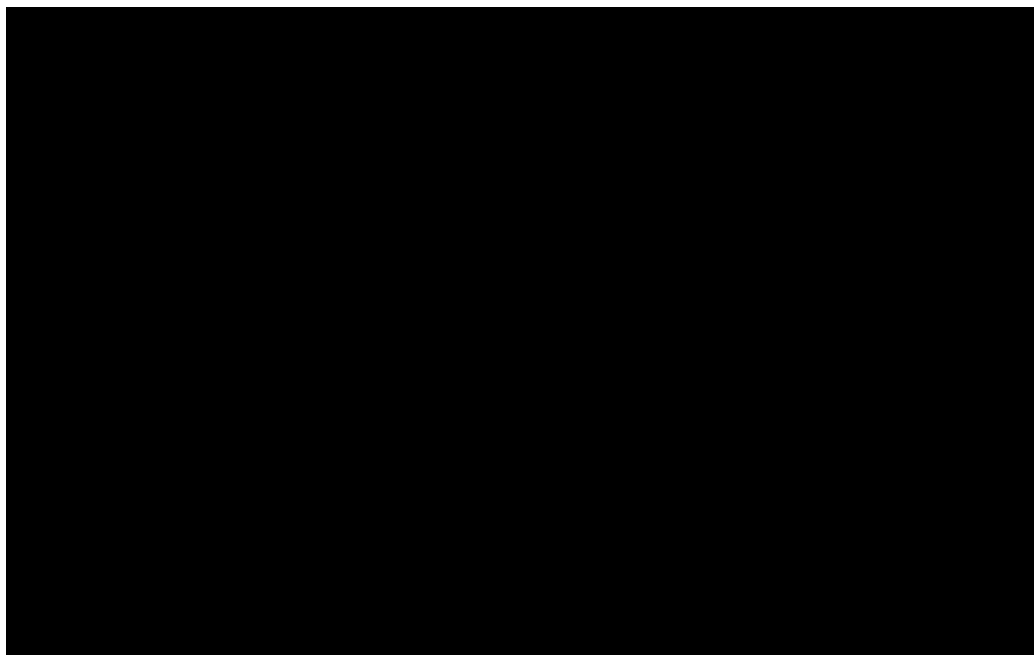
Ogólna powierzchnia gminy Brańszczyk obejmuje 16.712 ha, co stanowi 19,1% powierzchni powiatu wyszkowskiego. Użytkowanie terenu w obrębie gminy prezentuje poniższa tabela nr 5 oraz wykres nr 1.

Tabela nr 5. Użytkowanie terenu w gminie Brańszczyk

Lp.	Sposób użytkowania	Powierzchnia terenu	
		ha	%
1.	użytki rolne, w tym	7716	46,2
	- grunty orne	4971	64,4
	- sady	87	1,1
	- łąki	1772	23,0
	- pastwiska	886	11,5
2.	grunty pod lasami i zadrzewieniami	7643	45,7
3.	pozostałe grunty	1353	8,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy na dzień 31 marca 2009 r.

Wykres nr 1. Użytkowanie terenu w gminie Brańszczyk

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy na dzień 31 marca 2009 r.

Gmina Brańszczyk ma charakter typowo rolniczy z nastawieniem gospodarczym na produkcję rolniczą. Z pracy w rolnictwie utrzymuje się ok. 30 % ludności gminy. Dominującą formą własności w strukturze władania gruntami na obszarze gminy jest gospodarka indywidualna. Produkcję rolniczą prowadzi 1402 gospodarstwa rolne. Średnia wielkość gospodarstw rolnych ogółem na terenie gminy kształtuje się na poziomie 5,5 ha, zaś użytków rolnych 5,1 ha.

Wiodącą pozycję produkcji roślinnej na terenie gminy zajmują zboża i ziemniaki, w hodowli zaś trzoda chlewna i bydła.

Poza rolniczą działalność gospodarczą na terenie gminy Brańszczyk prowadzi 370 podmiotów gospodarczych⁹, w tym najliczniej występują:

– działalność budowlana	- 100 podmioty,
– działalność handlowa	- 60 podmiotów,
– działalność transportowa	- 40 podmiotów,
– działalność produkcyjna	- 4 podmioty.

Najwięcej podmiotów gospodarczych zlokalizowano na terenie miejscowości Brańszczyk i Trzcianka. Do najważniejszych podmiotów gospodarczych zalicza się:

- 1) Wytwórnia Mas Bitumicznych w Trzciance,
- 2) Mazowieckie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego we wsi Dalekie Tartak,
- 3) Ubojnia Cieląt „TADEX” w Turzynie,

⁹ dane Urzędu Gminy, 2009 r.

- 4) Przedsiębiorstwo Produkcyjno – Handlowo – Usługowe „DALHURT” we wsi Dalekie Tartak – produkcja wód gazowanych oraz wędzenie ryb,
- 5) Piekarnie w m. Białebloto – Kobyła, Brańszczyk i Poręba,
- 6) Stacje paliw w m. Trzcianka i Turzyn.

Walory przyrodniczo – krajobrazowe gminy predysponują jej teren do rozwoju funkcji turystyczno – wypoczynkowej, skoncentrowanej przede wszystkim we wsiach: Brańszczyk, Tuchlin i Udrzyn. Zlokalizowane są tam głównie prywatne działki letniskowe, w ilości ponad 650 działek, z czego ok. 85% zabudowanych.

W gminie występuje także wynajem pokoi w tzw. gospodarstwach agroturystycznych. Zlokalizowane są one głównie we wsi Brańszczyk oraz Tuchlin.

Rozdział 5.2. Infrastruktura techniczna

Na terenie gminy Brańszczyk funkcjonuje sieć wodociągowa obejmująca swym zasięgiem wszystkie miejscowości. Wodociągi zasilane są z ujęć wód podziemnych zlokalizowanych w następujących miejscowościach: Turzyn, Trzcianka, Brańszczyk, Nowe Budy, Dalekie – Tartak, Białebloto (Nowa Wieś) oraz Poręba Średnia.

Długość sieci wodociągowej oraz liczbę przyłączy wodociągowych na terenie gminy Brańszczyk prezentuje poniższa tabela nr 6.

Na terenie gminy Brańszczyk sieciowy system odprowadzania ścieków bytowych funkcjonuje w miejscowościach Brańszczyk, Nowy Brańszczyk, Udrzynek, Udrzyn, Poręba Średnia oraz Poręba – Kocęby.

Długość sieci kanalizacyjnej oraz liczbę przyłączy kanalizacyjnych na terenie gminy Brańszczyk prezentuje poniższa tabela nr 7.

Na terenie gminy funkcjonują dwie oczyszczalnia ścieków komunalnych, zlokalizowane w m. Brańszczyk (typu BIOBLOK – BIS 90) i Udrzynek (CBR – FOS). Pierwszą charakteryzuje przepustowość maksymalna na poziomie 350 m³/d (RLM = 2300), drugą – na poziomie 260 m³/ d (RLM = 710).

Tabela nr 6. Długość czynnej sieci wodociągowej w gminie Brańszczyk

Lp.	Miejscowość	Długość czynnej sieci rozdzielczej (bez przyłączy) w km	Budynki mieszk. i zbior. zamieszkania przyłączone do sieci wodociągowej (szt.)	
			budynki	mieszkania w budynkach
1.	Brańszczyk	11,0	342	352
2.	Turzyn	11,0	238	328
3.	Trzcianka	9,0	325	326
4.	Poręba – Kocęby	7,5	123	123
5.	Udrzyn	7,0	240	240
6.	Tuchlin	6,5	146	146
7.	Dudowizna	5,7	55	55
8.	Nowa Wieś	4,5	103	105
9.	Stare Budy	4,5	68	68
10.	Nowe Budy	4,0	101	106
11.	Przyjmy	4,0	60	60
12.	Knurówiec	4,0	50	51
13.	Białebloto – Kurza	3,9	40	40
14.	Udrzynek	3,5	111	111
15.	Niemiry	3,5	78	78
16.	Białebloto – Kobyła	3,2	101	101
17.	Budykierz	3,0	65	65
18.	Białebloto – Stara Wieś	2,6	51	51
19.	Nowy Brańszczyk	2,5	65	65
20.	Poręba Średnia	2,0	140	140
21.	Dalekie – Tartak	2,0	98	124
22.	Ojcowizna	0,6	30	30
RAZEM:		105,5	2630	2675

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy na dzień 31 marca 2009 r.

Tabela nr 7. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w gminie Brańszczyk

Lp.	Miejscowość	Długość czynnej sieci rozdzielczej (bez przyłączy) w km	Budynki mieszk. i zbior. zamieszkania przyłączone do sieci wodociągowej (szt.)	
			budynki	mieszkania w budynkach
1.	Brańszczyk	6,5	110	120
2.	Udrzyn	4,3	90	90
3.	Udrzynek	2,3	101	101
4.	Poręba Średnia	2,1	110	110
5.	Nowy Brańszczyk	2,0	54	54
6.	Poręba – Kocęby	1,7	90	90
RAZEM:		18,8	555	565

Na dzień sporządzenia niniejszej aktualizacji Programu na terenie gminy Brańszczyk nie posiada lokalizacji funkcjonujące składowisko odpadów komunalnych oraz żadna inna instalacja służąca unieszkodliwieniu bądź odzyskowi odpadów komunalnych.

Szczegółowa charakterystyka gospodarki odpadami na terenie gminy Brańszczyk stanowi treść aktualizacji *Planu gospodarki odpadami dla Gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2016*.

Sieć drogową na terenie gminy Brańszczyk tworzą:

- droga krajowa nr 8 relacji Warszawa – Białystok – granica państwa o znaczeniu międzynarodowym; długość drogi w granicach administracyjnych gminy wynosi 16,5 km, asfaltowa,
- droga wojewódzka nr 694 relacji Poręba – Brok – Ciechanowiec o znaczeniu regionalnym; długość drogi w granicach administracyjnych gminy wynosi 4,7 km, asfaltowa,
- drogi powiatowe (o łącznej długości 55,5 km) relacji: Knurowiec – Długosiodło; Udrzynek – Udrzyn – Brok; Poręba – Udrzyn; Poręba – Brańszczyk – Trzcianka; Wyszaków – Trzcianka – Brańszczyk – Niemiry; Jegiel – Porządzie – Obryte, w tym prawie 95% asfaltowa,
- drogi gminne (lokalne i dojazdowe), o łącznej długości 295,0 km, w tym asfaltowe o długości 37,0 km.

Przez północno – wschodni obszar gminy przebiega jednotorowa linia kolejowa PKP Ostrołęka – Wyszaków – Tłuszcz – Warszawa ze stacją kolejową w miejscowości Dalekie Tartak, długość linii na terenie gminy wynosi 3,7 km.

Rozdział 5.3. Jakość środowiska przyrodniczego

Głównym źródłem danych zawartych w niniejszym rozdziale są raporty opracowywane przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Warszawie dotyczące stanu środowiska w województwie mazowieckim. Najaktualniejsze dane pochodzą z następujących opracowań:

- „*Jakość i zagrożenia wód powierzchniowych w województwie mazowieckim*”. Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2002 r.
- „*Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2008*”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2009 r.
- „*Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2006 r.*”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2007 r.
- „*Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2007 r.*”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2008 r.
- *Monitoring rzek w 2007 r.*, www.wios.warszawa.pl

Na terenie gminy Brańszczyk jedynym elementem środowiska przyrodniczego poddawany cyklicznym badaniom monitoringowym jest jakość wód wglębnych (punkt pomiarowy nr 1020 w m. Brańszczyk).

Problem czystości wód powierzchniowych na terenie gminy Brańszczyk stanowi problem ponadlokalnym. Na stan czystości rzeki Bug na terenie gminy (od lat prowadzącej wody niskiej klasy, a nawet pozaklasowe) największy wpływ, oprócz zanieczyszczeń niesionych z innych obszarów położonych w wyższych partiach zlewni (z Polski i Ukrainy), mają ścieki socjalno – bytowe z gospodarstw domowych i obiektów użyteczności publicznej oraz spływy powierzchniowe z terenów rolnych (zawierające nawozy mineralne i organiczne oraz środki ochrony roślin). Pośrednim źródłem zanieczyszczenia rzeki Bug są także jej dopływy. Pewien wpływ na jakość wód rzeki Bug mają także naturalne procesy rozkładu materii organicznej i wietrzenia skał podłoża geologicznego zachodzące w dolinie.

Na terenie gminy Brańszczyk nie są prowadzone badania jakości wód prowadzonych przez rzekę Bug. Najbliższe punkty pomiarowo – kontrolne na rzece Bug znajdują się:

- w górę rzeki – na 82,9 km biegu rzeki – miejscowość Brok, gmina Brok, powiat Ostrów Mazowiecka,
- w dół rzeki – na 11,7 km biegu rzeki – miejscowość Popowo, gmina Somianka, powiat wyszkowski.

W poniższych tabelach nr 8 i nr 9 przedstawiono wyniki ostatnich badań monitoringowych dla powyższych punktów pomiarowo – kontrolnych.

Tabela nr 8. Ocena jakości wód rzeki Bug w najbliższych położonych punktach pomiarowo – kontrolnych w stosunku do gminy Brańszczyk

Rzeka	Punkt pomiarowo – kontr kont	Km biegu rzeki	Gmina	Klasa ogólna	Wyniki pomiarów wskaźników i substancji odpowiadających IV lub V klasie jakości wód					
					nazwa wskaźnika	klasa wskaźnika	jednostka	stężenia		
								średnio- roczne	maksymalne	minimalne
Bug	Brok	82,9	Brok	V	zawiesina	IV	mg/l	24,67	107	5
					ogólny węgl. org.	IV	mg C/l	11,66	17,7	7,56
					amoniak	IV	mg NH ₄ /l	0,95	2,3	0,25
					azot Kjeldahla	IV	mg N/l	1,91	4,94	1,01
					chlorofil „a”	IV	µg/l	20,83	55,3	7,3
					barwa	IV	n/ 100ml	975	4600	150
					BZT ₅	V	mg Pt/l	49	80	35
					ChZT – Mn	V	mg O ₂ /l	4,63	15,0	1,8
					ChZT – Cr	V	mg O ₂ /l	14,79	36,5	6,0
					Lb. b. coli fek.	V	mg O ₂ /l	48,12	170,0	19,7
					fosfor ogólny	V	mg P/l	0,456	3,2	0,051
					selen	V	mg Se/l	0,051	0,071	0,032
					Popowo	11,7	Somianka	IV	zawiesina	IV
	BZT ₅	IV	mg O ₂ /l	4,04					9,0	1,5
	ChZT – Mn	IV	mg O ₂ /l	12,73					20,4	6,0
	ChZT – Cr	IV	mg O ₂ /l	37,97					59,8	19,0
	azot Kjeldahla	IV	mg N/l	1,79					2,98	1,13
	chlorofil „a”	IV	µg/l	19,85					51,1	8,3
	Lb. b. coli fek.	IV	n/100 ml	1499,2					4600	230
barwa	V	mg Pt/l	49	80	35					
selen	V	mg Se/l	0,049	0,073	0,038					

Źródło: „Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2006 r.”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2007 r.

Tabela nr 9. Liczba wskaźników w V klasie jakości wód rzeki Bug w ppk Popowo, gmina Somianka w latach 2004 – 2007

Rzeka (ppk)	Liczba wskaźników w V klasie jakości wód latach			
	2004	2005	2006	2007
Bug (Popowo)	3	3	2	-

Źródło: „Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2007 r.”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2008 r.

Z danych przedstawionych w tabeli nr 8 wynika, że jakość wód prowadzonych przez rzekę Bug poprawia się w kierunku jej dolnego biegu. Najprawdopodobniej sytuacja wynika z faktu zmniejszenia ładunku zanieczyszczeń, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym, jaki jest wprowadzanych do rzeki na analizowanym terenie (występowanie terenów rolniczych użytkowanych ekstensywnie, incydentalny przemysł).

Z danych przedstawionych w tabeli nr 9 wynika coroczna poprawa jakości wód rzeki Bug prowadzonych w punkcie pomiarowo – kontrolnym w m. Popowo. Powyższa sytuacja w głównej mierze wiąże się z rosnącym stopniem skanalizowania terenów położonych wzdłuż rzeki Bug oraz coraz większej liczby oczyszczalni ścieków, co w konsekwencji zmniejsza ilość ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych do rzeki.

Brak jest rozpoznania czystości wód pozostałych rzek i cieków płynących na terenie gminy Brańszczyk.

Na terenie gminy Brańszczyk prowadzone są systematyczne badania jakości zwykłych wód podziemnych w ramach krajowego monitoringu w otworze obserwacyjno – pomiarowym nr 1020 w ujęciu czwartorzędowym na terenie Zakładu Specjalnego dla Przewlekłe Chorych w Brańszczyku.

Badania wód podziemnych przeprowadzone dla powyższego otworu w roku 2007 wykazały, iż ich jakość mieści się w klasie IV, czyli wód niezadawalającej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych oraz wyraźnego wpływu działalności człowieka (według klasyfikacji zawartej w *Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2008 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych* – Dz. U. Nr 143, poz. 896).

Warunki aerosanitarne na terenie gminy Brańszczyk stanowią wypadkową emisji pochodzenia lokalnego i napływowego. W najbliższym sąsiedztwie gminy Brańszczyk głównym emitorem zanieczyszczeń atmosferycznych są zakłady znajdujące się w mieście Wyszków, gmina Wyszków (ze względu na przewagę wiatrów zachodnich nawiewane w kierunku gminy).

Podstawowymi, lokalnymi źródłami zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy Brańszczyk są przede wszystkim obiekty komunalne i gospodarstwa indywidualne, wyposażone w lokalne kotłownie (ok. 90% opalane jest paliwem stałym), wykorzystujące jako źródło opału głównie węgiel kamienny, małe obiekty produkcyjno – usługowe, instytucje użyteczności publicznej oraz źródła komunikacyjne. Na terenie gminy brak jest większych obiektów przemysłowych, które mogłyby w istotny sposób wpływać na pogorszenie stanu czystości powietrza.

W wyniku skumulowania emisji z palenisk gospodarstw domowych okresowo wokół wsi zlokalizowanych na terenach niżej położonych (inwersyjnych) może wystąpić pogorszenie warunków aerosanitarnych. Wśród głównych substancji zanieczyszczających, trafiających do powietrza atmosferycznego na terenie gminy wymienić należy: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (N_xO_y), tlenek węgla (CO) oraz pyły. Specyficzny typ zanieczyszczenia powietrza stanowią także odory, których źródło stanowią większe obiekty inwentarskie.

Na terenie gminy Brańszczyk nie jest prowadzony monitoring jakości powietrza atmosferycznego. Badania takie prowadzone są na poziomie powiatu oraz w strefach, przez służby Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Wyniki powyższych badań dla powiatu wyszkowskiego za rok 2006 prezentuje poniższa tabela nr 10.

Tabela nr 10. Emisja zanieczyszczeń do powietrza na terenie powiatu wyszkowskiego

Lp.	Rodzaj zanieczyszczenia	Typ źródła	Wielkość emisji [Mg/ rok]
1.	dwutlenek siarki (SO ₂)	punktowe	124,80
2.	tlenki azotu (NO _x)	punktowe	137,34
3.	tlenek węgla (CO)	punktowe	31,60
4.	pył zawieszony PM 10	punktowe	9,22
5.	dwutlenek siarki (SO ₂)	powierzchniowe	197,27
6.	tlenki azotu (NO _x)	powierzchniowe	106,37
7.	tlenek węgla (CO)	powierzchniowe	263,11
8.	pył zawieszony PM 10	powierzchniowe	871,58
9.	dwutlenek siarki (SO ₂)	liniowe	22,31
10.	tlenki azotu (NO _x)	liniowe	287,20
11.	tlenek węgla (CO)	liniowe	461,65
12.	pył zawieszony PM 10	liniowe	222,55

Źródło: Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2006 r. Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2007 r.

Klasyfikację strefy ostrołęcko – ostrowskiej (w skład której wchodzi powiat wyszkowski), według danych zawartych w „Rocznej ocenie jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2008” Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2009 r. prezentują poniższe tabele nr 11 oraz nr 12.

Tabela nr 11. Klasyfikacja terenu powiatu wyszkowskiego z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia

Substancja	Symbol klasy dla obszaru strefy nie obejmującego obszarów ochrony uzdrowiskowej dla poszczególnych czasów uśredniania stężeń		
	1 godzina*/ 24 godziny**	24 godziny*/ rok **	wynikowa
dla zanieczyszczeń mających określone poziomy dopuszczalne			
dwutlenek siarki	A*	A*	A
dwutlenek azotu	A*	A**	A
pył PM10	A**	A**	A
benzen	-	A**	A
tlenek węgla	-	-	A
ołów	-	A**	A
dla zanieczyszczeń mających określone poziomy docelowe			
As (PM10)	-	A**	-
Cd (PM10)	-	A**	-
Ni (PM10)	-	A**	-
B/a/P (PM10)	-	C**	-
ozon (O ₃)*	poziom docelowy	-	C
	poziom celu długoterminowego	-	C

* - dla strefy mazowieckiej

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2007. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2008 r.

Tabela nr 12. Klasyfikacja terenu powiatu wyszkowskiego z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony roślin

Substancja	Symbol klasy dla obszaru strefy	
dwutlenek siarki	A	
dwutlenek azotu	A	
AOT40*	poziom docelowy	A
	poziom celu długoterminowego	C

* - dla strefy mazowieckiej

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2007. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2008 r.

Biorąc pod uwagę charakter zagospodarowania gminy Brańszczyk, niskie uprzemysłowienie, moc i rozmieszczenie źródeł zanieczyszczenia powietrza oraz wysoką lesistość (mimo zakwalifikowania strefy ostrołęcko – ostrowskiej do klasy C dla B/a/P (PM10) oraz ozonu (O₃) jakość) stan sanitarny powietrza atmosferycznego na terenie gminy Brańszczyk określić należy jako dobry – nie stanowiący zagrożenia dla zdrowia mieszkańców.

Na terenie gminy Brańszczyk nie są prowadzone pomiary natężenia hałasu oraz monitoring jakości klimatu akustycznego, co uniemożliwia dokonanie rzeczywistej ocena jakości środowiska gminy w tym zakresie.

Za jakość klimatu akustycznego w gminie Brańszczyk odpowiedzialny jest głównie hałas komunikacyjny. Uciążliwość akustyczną stwarzają głównie drogi ponadlokalne, a w szczególności droga krajowa nr 8 prowadząca znaczny ruch pojazdów, z dużym udziałem transportu ciężkiego (ruch ok. 11.000 pojazdów/ dobę powoduje emisję hałasu w punkcie odniesienia, równą ok. 74 dB (A) w porze dziennej oraz ok. 71 dB (A) w porze nocnej, co powoduje przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu rzędu: 13 – 14 dB w dzień oraz 20 – 21 dB w nocy).

Źródło hałasu na terenie gminy stanowią także drobne zakłady usługowo – produkcyjne, obiekty użyteczności publicznej oraz sezonowo maszyny rolnicze pracujące na polach. Lokalnie wpływ na klimat akustyczny ma również linia kolejowa relacji Warszawa – Wyszaków – Ostrołęka (powodująca emisję hałasu o przekroczeniach dopuszczalnych poziomów – powyżej 10 dB (A)).

Zarówno na terenie gminy Brańszczyk, jak i całego powiatu wyszkowskiego nie są prowadzone pomiary emisji pól elektromagnetycznych do środowiska. Na terenie gminy główne źródło pól elektromagnetycznych stanowią: urządzenia elektryczne wykorzystywane przez człowieka, sieci energetyczne oraz stacje bazowe telefonii komórkowej zlokalizowane w m. Białebloto – Kurza oraz Nowa Wieś.

W chwili obecnej najistotniejszym czynnikiem powodującym degradację powierzchni ziemi, w tym gleb na terenie gminy Brańszczyk jest działalność człowieka, a w szczególności nieprawidłowe użytkowanie rolnicze oraz nieprawidłowe zabiegi melioracyjne. Rolnictwo, gospodarka komunalna i komunikacja stanowią także źródło chemicznego skażenia gleb. Wszelkie zmiany we właściwościach chemicznych gleby ujawniają się w szczególności w nadmiernym ich zakwaszeniu oraz naruszeniu równowagi jonowej. Negatywny wpływ na jakość gleb ma także nielegalne składowanie odpadów w miejscach do tego celu nieprzeznaczonych, bezpośrednio na powierzchni ziemi.

Na terenie gminy Brańszczyk nie są prowadzone badania jakości gleb. Badaniem właściwości agrochemiczne gleb na terenie województwa mazowieckiego zajmuje się Stacja Chemiczno – Rolnicza w Warszawie – Wesołej. Badanie te prowadzone są jednak wyłącznie na poziomie powiatu. Na ich podstawie właściwości agrochemiczne gleb na terenie powiatu wyszkowskiego scharakteryzować można w sposób następujący¹⁰:

¹⁰ Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2007 roku. Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2008 r.

- 1) *odczyn* – 81 – 100 % gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych,
- 2) *potrzeby wapnowania* – 61 – 80 % gleb o potrzebach wapnowania koniecznych i potrzebnych,
- 3) *zasobność w fosfor* – 21 – 40 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości fosforu,
- 4) *zasobność w potas* – 61 – 80 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości potasu,
- 5) *zasobność w magnez* – 41 – 60 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości magnezu.

Na terenie powiatu wyszkowskiego nie posiada lokalizacji punkt monitoringu chemizmu gleb ornych, prowadzonego przez Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.

Na terenie gminy Brańszczyk odpady wytwarzane są przez działające podmioty gospodarcze, gospodarstwa domowe i obiekty infrastruktury. Szczegółowo gospodarka odpadami na terenie powiatu została omówiona w „*Planie gospodarki odpadami dla gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2016*”.

Według „*Krajowego Programu Zwiększania Lesistości*” lesistość kraju do roku 2020 ma wzrosnąć do 30%. W „*Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*” sformułowany został cel – zwiększenie lesistości i ochrona lasów. Wojewódzki *Program Ochrony Środowiska* planuje, aby do 2011 r. lesistość województwa wzrosła do 25%. Lesistość gminy Brańszczyk wynosi ponad 45%. Biorąc powyższe pod uwagę samorząd gminny nie przewiduje podejmowania szczególnych działań w powyższym zakresie.

Rozdział 5.4. Ochrona przyrody

Obszarowe formy ochrony przyrody na terenie gminy Brańszczyk reprezentowane są przez *użytki ekologiczne*¹¹, czyli zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, skarpy, itp. Na terenie gminy zajmują one ok. 0,3% powierzchni gminy. Ich charakterystykę przedstawia poniższa tabela nr 13.

¹¹ art. 42 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.)

Tabela nr 13. Użytki ekologiczne na terenie gminy Brańszczyk

Lp.	Powierzchnia [ha]	Położenie/leśnictwo	Opis
1.	0,80	Dalekie	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
2.	1,01	Dalekie	
3.	0,46	Dalekie	
4.	0,50	Dalekie	
5.	0,37	Dalekie	Nieużytek pokopalniany, porośnięty dziewanną, wiesiołkiem, nostrykiem
6.	1,18	Dalekie	Nieużytek pokopalniany porośnięty olszami, brzożami, leszczynami z oczkami wodnymi
7.	1,35	Knurowiec	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
8.	6,48	Knurowiec	Łąka porośnięta roślinnością charakterystyczną dla wilgotnych obszarów (wiele gatunków z rodziny storczykowatych)
9.	0,35	Knurowiec	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
10.	0,87	Knurowiec	
11.	0,72	Tuchlin	
12.	4,79	Tuchlin	
13.	0,36	Tuchlin	Zbiornik wodny
14.	3,71	Tuchlin	Łąka porośnięta turzycą i innymi roślinami bagiennymi
15.	1,45	Tuchlin	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
16.	1,25	Tuchlin	
17.	1,41	Tuchlin	Pastwisko nieużytkowe, zabagnione
18.	5,12	Tuchlin	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
19.	2,35	Tuchlin	Tereny podmokłe z dużą ilością roślin chronionych (z rodziny storczykowatych)
20.	0,56	Tuchlin	
21.	3,56	Tuchlin	
22.	0,18	Tuchlin	
23.	2,17	Tuchlin	
24.	1,89	Tuchlin	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą
25.	3,29	Tuchlin	
26.	1,25	Tuchlin	
27.	3,50	Tuchlin	
28.	1,90	Tuchlin	Tereny podmokłe z dużą ilością roślin chronionych (z rodziny storczykowatych)
29.	0,74	Tuchlin	Tereny bagienne porośnięte na obrzeżach sitowiem, łożą i olszą

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy oraz Rozporządzenia Nr 221 Wojewody Mazowieckiego z dnia 10 lipca 2001 r. w sprawie wprowadzenia użytków ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego (Dz. U. Woj. Maz. Nr 162, poz. 2403 z późn. zm.)

Uzupełnienie znikomej powierzchni obszarów chronionych stanowią pomniki przyrody. Za *pomnik przyrody*¹² uznać można pojedyncze twory przyrody ożywionej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno – pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami,

¹² art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880)

wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałych rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, skałki, jary, gazy narzutowe, jaskinie. Charakterystykę pomników przyrody na terenie gminy prezentuje tabela 14.

Tabela nr 14. Pomniki przyrody na terenie gminy Brańszczyk

Lp.	Nazwa pomnika	Akt stanowiący/ data utworzenia	Lokalizacja
1.	wiąz	PWRN w W-wie nr 35 ZB 5/ 46/ 2725/ 55 30.12.1955 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 254
2.	lipa drobnolistna	PWRN w W-wie nr 52 30.12.1955 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 236
3.	modrzew	PWRN w W-wie nr 187 RL op 831/ 39/ 72 6.09.1972 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Knurowiec, m-ce – Nowa Wieś oddz. 47,
4.	modrzew	PWRN w W-wie nr 187 RL op 831/ 39/ 72 6.09.1972 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Knurowiec, m-ce – Nowa Wieś oddz. 47,
5.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 188 RL op 83/ 40/ 72 6.09.1972 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 261
6.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 188 RL op 83/ 40/ 72 6.09.1972 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 261
7.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 193 RL op 83/ 45/ 72 6.09.1972 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 276
8.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 374 Zn R X 831/ 166/ 73 15.09.1973 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 279
9.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 375 Zn R X 83/ 167/ 73 15.09.1973 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 280
10.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 463 Zn RLS X 831/ 87/ 74 22.06.1974 r.	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 130
11.	lipa	brak danych	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Knurowiec, oddz. 84
12.	dąb szypułkowy	PWRN w W-wie nr 186	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków leśnictwo – Tuchlin, oddz. 84
13.	dąb szypułkowy	brak danych	gmina – Brańszczyk, nadleśnictwo – Wyszków m-ce – Stare Budy, działka pryw. – K. Wiśniewski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Brańszczyku

Na terenie gminy Brańszczyk posiadają także lokalizację obszary zaliczone do europejskiego systemu obszarów chronionych NATURA 2000, których krótką charakterystykę przedstawia tabela nr 15 (w załączeniu mapy obrazujące lokalizację powyższych obszarów na terenie gminy).

Tabela nr 15. Obszary NATURA 2000 na terenie gminy Brańszczyk

Lp.	Kod i nazwa obszaru	Typ obszaru	Powierzchnia na terenie powiatu wyszkowskiego (ha)	Powierzchnia na terenie gminy (ha)
1.	Dolina Dolnego Bugu (PLB140001)	obszar specjalnej ochrony ptaków	13.414,1	4.480,9
2.	Puszcza Biała (PLB140007)		31.031,1	9.742,3
3.	Ostoja Nadbużańska (PLB140011)	obszary ochrony siedliskowej	7.698,1	3.209,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Środowiska

Dolina Dolnego Bugu (PLB140001) stanowi obszar typu J – OSO, częściowo przecinający się z SOO. Terytorialnie powiązany jest z obszarem Ostoja Nadbużańska (PLH 140011) oraz z obszarem Puszcza Biała (PLB 140007).

W obrębie Doliny Dolnego Bugu nie posiadają lokalizacji siedliska wymienione w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej. Stanowi ona natomiast cenny kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym charakterze naturalnym, oraz szereg zbiorowisk roślinnych związanych z siedliskami wilgotnymi. Występują tu liczne stanowiska rzadkich gatunków roślin.

Analizowany obszar NATURA 2000 stanowi ostoję ptasią o randze europejskiej E 51. Występuje tu co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Dolina Dolnego Bugu stanowi bardzo ważną ostoję ptaków wodno – błotnych. Jedno z nielicznych w Polsce stanowisk lęgowych gadożera. Do niedawna jedno z nielicznych w Polsce stanowisk kulona. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: bączek (PCK), bocian czarny, brodziec piskliwy, cyranka, czajka, czapla siwa, krwawodziób, gadożer (PCK), kszyc, kulik wielki (PCK), płaskonos, podróżniczek (PCK), rybitwa białoczelna (PCK), rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, rycyk, sieweczka rzeczna, sieweczka obroźna (PCK), zimorodek. W stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występują tu: bocian biały, kania czarna, derkacz, wodnik i samotnik. Niestety brak jest danych o ptakach w okresie pozalęgowym.

Cenny kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym charakterze naturalnym, oraz szereg zbiorowisk roślinnych związanych z siedliskami wilgotnymi. Stanowiska rzadkich gatunków roślin.

Terytorialnie obszar NATURA 2000 – Ostoja Nadbużańska (PLH 140011) powiązany jest z następującymi obszarami: Dolina Dolnego Bugu (PLB 140001), Dolina Liwca (PLB 140002) oraz Puszcza Biała (PLB 140007).

Wartość przyrodnicza analizowanego obszaru NATURA 2000 związana jest przede wszystkim z walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi naturalnej doliny dużej rzeki nizinnej, jaką stanowi rzeka Bug. Szczególnie cenny jest kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym naturalnym charakterze oraz szereg zbiorowisk łąkowych i związanych z siedliskami wilgotnymi, typowo wykształconych na dużych powierzchniach.

Puszcza Biała stanowi jeden z największych kompleksów leśnych na Mazowszu, usytuowany między Bugiem a Narwią. Teren zdominowany jest przez suche siedliska porośnięte sośninami w średnim wieku, a lokalnie występują drzewostany dębowo – grabowe, jesionowo – olszowe i olszowe. Niektóre fragmenty zbiorowisk leśnych mają zachowany prawie naturalny charakter.

Przyrodniczo analizowany obszar powiązany jest z następującymi obszarami NATURA 2000: Dolina Dolnego Bugu (PLB 140001), Dolina Dolnej Narwi (PLB 140014) oraz Ostoja Nadbużańska (PLH 140011).

Puszcza Biała stanowi ostoję ptasią o randze europejskiej. Występuje tu co najmniej 29 gatunków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie lęgowy analizowany obszar zasiedla co najmniej 1% krajowej populacji następujących gatunków: bocian czarny, kraska (PCK), lelek. Istnieje niejasna informacja o gnieźdzeniu się dzierzby rudogłowej w 1993 r., później nie potwierdzona. Na jej obszarze zidentyfikowano występowanie jednego gatunku ssaków wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG – jest to wilk (*Canis lupus*). Na terenie analizowanego obszaru nie zidentyfikowano występowania płazów i gadów oraz bezkręgowców wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG.

Na terenie Puszczy Białej nie występują gatunki roślin wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG.

Gmina Brańszczyk położone jest także na terenie obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”, utworzonego w 1988 r., którego zadaniem jest realizacja i promowanie idei ekorozwoju, tj. harmonijnego rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru wraz z racjonalnym wykorzystaniem walorów środowiska przyrodniczego i zasobów kulturowych.

Rozdział 5.5. Źródła energii odnawialnej

W celu identyfikacji zasobów energii odnawialnej na terenie województwa mazowieckiego oraz zakresu ich wykorzystania opracowany został „Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego”, 2006 r. W wyniku przeprowadzonych analiz określono przybliżony potencjał oraz szacunkowy poziom wykorzystania zasobów energii odnawialnej na terenie województwa, przy czym potencjał dla poszczególnych kierunków energetyki odnawialnej określony został na poziomie powiatów.

Na terenie powiatu wyszkowskiego potencjalne źródło odnawialnej energii wodnej stanowi rzeka Bug. Jednak na dzień sporządzenia niniejszej aktualizacji na terenie gminy Brańszczyk nie przewidziano rozwoju energetyki wodnej.

Rozwój energetyki wiatrowej uwarunkowany jest występowaniem wiatrów o określonej prędkości oraz częstości powtarzania się tych wiatrów. Na terenie powiatu wyszkowskiego, a tym samym gminy Brańszczyk, jak dotąd nie została zlokalizowana żadna elektrownia wiatrowa. Ponadto, jak wynika z zapisów *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii ...*, powiat wyszkowski nie stanowi obszaru preferowanego do rozwoju energetyki wiatrowej.

Według zapisów *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii ...* obszar gminy Brańszczyk (rejonizacja Polski pod względem możliwości wykorzystania energii słonecznej), położony jest w regionie R II, dla którego potencjalna energia użytkowa w ciągu roku wynosi 1081 kWh/m². Na dzień sporządzenia niniejszej aktualizacji na terenie gminy Brańszczyk kolektory słoneczne, na potrzeby c.o., zlokalizowane są na kościele parafialnym w m. Brańszczyk. Ponadto coraz częściej kolektory słoneczne pojawiają się na prywatnych domach mieszkalnych – wykorzystywane jako źródło ciepłej wody w okresie letnim.

Według zapisów *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii ...* moc cieplna z głębokich otworów na terenie powiatu wyszkowskiego oszacowano na 3,6 MW. Na dzień sporządzenia niniejszej aktualizacji na terenie powiatu wyszkowskiego, w tym także na terenie gminy Brańszczyk nie posiadają lokalizacji żadne obiekty energetyki geotermalnej. Ponadto według zapisów *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii ...*, powiat wyszkowski nie stanowi obszaru preferowanego do rozwoju energetyki geotermalnej.

Typem energetyki odnawialnej, który posiada największe możliwości rozwoju na terenie powiatu wyszkowskiego, w tym także gminy Brańszczyk jest energetyka na bazie *biomasy stałej*, pod pojęciem której rozumieć należy stałe lub ciekłe substancje pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, które ulegają biodegradacji, pochodzące z produktów, odpadów i pozostałości produkcji rolnej oraz leśnej, przemysłu

przetwarzającego ich produkty, a także części pozostałych odpadów, które ulegają biodegradacji. Biomasę wykorzystuje się na cele energetyczne w następujący sposób:

- w procesach bezpośredniego spalania (np.: drewno, słoma),
- przetwarzanie na paliwa ciekłe (np.: estry oleju rzepakowego, alkohol),
- przetwarzanie na paliwo gazowe (np.: biogaz rolniczy, biogaz z oczyszczalni ścieków, gaz wysypiskowy).

Na terenie powiatu wyszkowskiego potencjał energetyczny z zasobów biomasy kształtuje się następująco:

- z drewna z lasów – 104.662 GJ/ rok,
- z sadów – 179 GJ/ rok,
- z drewna odpadowego z dróg i miejskich terenów zurbanizowanych – 5.894 GJ/ rok,
- ze słomy – 0 GJ/ rok.

Z zapisów *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii ...* wynika, iż powiat wyszkowski jest predysponowany do rozwoju energetyki odnawialnej na bazie biomasy drzewnej. Według powyższego *Programu ...* łączny potencjał energetyczny biomasy drzewnej na terenie powiatu wyszkowskiego wynosi 110.735 GJ/ rok, przy czym współczynnik koncentracji biomasy wynosi 19,8 m³/ km².

Rozdział 5.6. Wnioski z diagnozy stanu

Na podstawie przedstawionych powyżej informacji sporządzono analizę SWOT, dzięki której określono katalog silnych stron gminy oraz zidentyfikowano szans i zagrożenia (w aspekcie ochrony i kształtowania środowiska). Powyższą analizę prezentuje tabela nr 16.

Tabela nr 16. Analiza SWOT

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - duży potencjał przyrodniczy - dobry stan środowiska naturalnego - rzeka o unikatowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych - obszary NATURA 2000 - niski poziom chemizacji środowiska naturalnego - tradycyjna gospodarka rolna, stanowiąca niskie obciążenie dla środowiska - brak przemysłu degradującego środowisko - rozpoczęte wdrażanie systemu zorganizowanej i selektywnej zbiórki odpadów komunalnych - wysoki stopień zwodociągowania gminy - postępujący proces kanalizacji wsi - dwie funkcjonujące oczyszczalnie ścieków - niski stopień degradacji powierzchni ziemi - wysoka jakość aerosanitarna powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> - niska jakość wód powierzchniowych - niska świadomość ekologiczna mieszkańców - niski poziom wykorzystania alternatywnych źródeł energii - brak inwentaryzacji i waloryzacji stanu przyrody gminy - ograniczony monitoring stanu środowiska na terenie gminy (funkcjonujący obejmuje wyłącznie jakości wód w głębszych) - brak wystarczających środków finansowych na realizację przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska i ochrony przyrody - występowanie dzikich wysypisk - składowanie jako dominujący sposób unieszkodliwiania odpadów - brak systemu zbierania odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - przepisy z zakresu ochrony środowiska i ochrony przyrody wprowadzające konieczność sporządzania ocen oddziaływania przedsięwzięć na środowisko oraz prowadzenia monitoringu środowiska - nowe, korzystne zasady oraz źródła finansowania przedsięwzięć i działań proekologicznych - doskonalenie krajowego systemu formalnej edukacji ekologicznej - rozwój systemu wspierania inicjatyw podmiotów gospodarczych zmierzających do uzyskania dofinansowania przedsięwzięć proekologicznych - wzrost popytu na zdrową żywność, agroturystykę i turystykę przyrodniczą - system programów rolno – środowiskowych 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność przepisów prawnych - silna konkurencja o uzyskanie dodatkowych środków finansowych - niska wiedza na temat programów rolno – środowiskowych - niska wiedza na temat zasad ochrony środowiska w rolnictwie i działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne

W tabeli nr 17 przedstawiono listę najpilniejszych problemów ekologicznych, ich przyczyny oraz proponowane sposoby rozwiązania.

Tabela nr 17. Przyczyny i sposoby rozwiązywania problemów środowiskowych na terenie gminy Brańszczyk

Problem ekologiczny	Główne przyczyny występowania problemu	Ogólne metody w zakresie przeciwdziałania problemowi
Ochrona wód powierzchniowych	<ul style="list-style-type: none"> - zanieczyszczenia pochodzące spoza gminy - niski stopień skanalizowania gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - współpraca na rzecz zmniejszenia zanieczyszczeń spoza terenu gminy - zwiększenie stopnia skanalizowania gminy - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków
Ochrona wód podziemnych	<ul style="list-style-type: none"> - nieszczelne bezodpływowe zbiorniki asenizacyjne - dzikie wysypiska 	<ul style="list-style-type: none"> - kontrola szczelności bezodpływowych zbiorników ścieków - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków - skanalizowanie gminy - likwidacja dzikich wysypisk odpadów
Ochrona powietrza atmosferycznego	<ul style="list-style-type: none"> - napływy zanieczyszczeń spoza terenu gminy - przestarzały systemów ogrzewania 	<ul style="list-style-type: none"> - modernizacja systemów ogrzewania - wprowadzanie alternatywnych źródeł energii
Gospodarka odpadami	<ul style="list-style-type: none"> - niski stopień selektywnej zbiórki odpadów komunalnych - niski poziom odzysku surowców wtórnych - brak selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych ze strumienia komunalnego 	<ul style="list-style-type: none"> - wprowadzenie kompleksowej gospodarki odpadami na terenie całej gminy, uwzględniającej selektywną zbiórkę oraz odzysk surowców wtórnych - wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych ze strumienia komunalnego - edukacja ekologiczna społeczności

Źródło: opracowanie własne

Rozdział 6. Cele polityki ekologicznej dla gminy Brańszczyk

Mianem *celu* określić należy stan pozytywny, który chcemy osiągnąć w planowanym okresie dla rozwiązania określonego problemu. Można tworzyć dowolnie, w sensie ilości poziomów, rozbudowaną *hierarchię celów*, która jest graficznym przedstawieniem założonych relacji pomiędzy poszczególnymi celami i ich poszczególnymi poziomami zachowujących relacje logiczne, tj. cel niższego rzędu jest środkiem do osiągnięcia celu wyższego rzędu. Dla potrzeb budowy *Programu ochrony środowiska* przyjmuje się na ogół III – szczeblową hierarchię celów:

I poziom:	cele strategiczne
II poziom:	cele operacyjne
III poziom:	cele szczegółowe

Cel strategiczny to najbardziej ogólny cel, podstawowa idea przyszłego rozwoju i dotyczy przyszłości. W tym ujęciu poprawnie zdefiniowany cel nadrzędny stanowi punkt odniesienia dla wyznaczania celów niższego rzędu. Cel nadrzędny odpowiada na pytania: *dlaczego działamy ? do czego dążymy ? jaki cel mamy szansę w pewnym (na ogół dużym) stopniu osiągnąć, jeśli podejmiemy działania strategiczne ?* Cel nadrzędny to najwyższy poziom celów, który musi być rozpisany na cele bezpośrednie, czyli konkretne efekty, które chcemy osiągnąć za 10 – 15 lat.

Cel operacyjny w odróżnieniu do celu nadrzędnego to taki cel główny, który mamy osiągnąć w całości i za osiągnięcie którego ponosimy w pełni odpowiedzialność. Odpowiada na pytanie: *gdzie chcemy dojść ?*

Najważniejszym etapem określenia kierunku realizacji gminnej polityki ekologicznej jest określenie celów szczegółowych. O ile deklaracja celu nadrzędnego i celów bezpośrednich jest przekazem pewnych intencji w odniesieniu do przyszłości, to cele szczegółowe stanowią już konkretne „punkty docelowe”. Cele te wynikają z:

- analizy sytuacyjnej obszaru objętego programowaniem, jego mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń wynikających z uwarunkowań zewnętrznych,
- analizy problemów, z jakimi dany obszar się boryka.

Cele szczegółowe stanowią więc odzwierciedlenie konkretnych warunków zewnętrznych, jak i konkretnych wewnętrznych możliwości każdego obszaru.

Naczelną zasadą przyjętą w aktualizowanym *Programie ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk* jest zasada zrównoważonego rozwoju w celu umożliwienia lepszego zagospodarowania istniejącego potencjału gminy.

Na podstawie analizy stanu środowiska na terenie gminy oraz informacji o źródłach jego przekształcenia i zagrożeniach, a także wniosków z *Raportu z realizacji*

Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk do 2012 r. poniżej przedstawiono propozycję celów i działań programowych umożliwiających spełnienie zasady zrównoważonego rozwoju poprzez koordynację działań w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

Cele i działania proponowane w *Programie ochrony środowiska* powinny posłużyć do tworzenia warunków dla takich zachowań lokalnej społeczności, które w pierwszej kolejności polegać będą na niepogarszaniu stanu środowiska przyrodniczego na tym terenie, a następnie na jego poprawie. Realizacja wytyczonych w *Programie* celów powinna spowodować zrównoważony rozwój gospodarczy, polepszenie warunków życia mieszkańców przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego na terenie gminy.

Przy formułowaniu poniższych celów polityki ekologicznej gminy Brańszczyk posługiwano się następującymi kryteriami:

- obiektywny wpływ na stan środowiska (im bardziej realizacja celu przyczynia się do poprawy stanu środowiska, tym cel ważniejszy),
- nieodwracalność problemu (priorytet mają cele i działania, które rozwiązują problemy pociągające za sobą poważne i nieodwracalne konsekwencje),
- efektywność działań (cel dający szybki rezultat, potrzebny do pokazania sukcesów we wdrażaniu programu),
- skuteczność ochrony środowiska (priorytetowe są te zadania, które dają duże rezultaty przy stosunkowo niskim koszcie wdrażania),
- wieloaspektowość zadań (są one warunkiem realizacji innych, istotnych celów),
- ich subiektywny wpływ na stan środowiska (zapotrzebowania mieszkańców),
- wykonalność procesu (możliwość realizacji w aspekcie czasu, liczby osób potrzebnych do realizacji, stopnia zaangażowania stron).

Określone cele obejmują horyzont czasowy 2009 – 2016. Poniższe cele uwzględniają zapisy „Strategii rozwoju gminy Brańszczyk”.

CEL STRATEGICZNY I:	Rozwój infrastruktury technicznej
CEL OPERACYJNY 1:	Poprawa stanu gospodarki ściekowej
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Kanalizacja gminy

CEL OPERACYJNY:	Poprawa stanu technicznego dróg lokalnych
CEL SZCZEGÓŁOWY 2:	Bieżąca modernizacja dróg lokalnych

CEL STRATEGICZNY II:	Ochrona walorów środowiska naturalnego i ich wykorzystanie dla rozwoju gospodarczego gminy
-----------------------------	--

CEL OPERACYJNY 1:	Ochrony wód powierzchniowych i podziemnych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Równoległe prowadzenie inwestycji w zakresie budowy sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków
CEL OPERACYJNY 2:	Ochrona powietrza atmosferycznego
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Termomodernizacja budynków komunalnych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Rozwój alternatywnych źródeł energii
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Modernizacja lokalnych systemów grzewczych
CEL OPERACYJNY 3:	Powstrzymanie degradacji gleb
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Przestrzeganie programu racjonalnego stosowania środków chemicznych przede wszystkim rolniczych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Likwidacja dzikich wysypisk śmieci
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Udoskonalanie systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych
CEL OPERACYJNY 4:	Ochrona zasobów przyrodniczych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Zalesianie terenów nieprzydatnych rolniczo z równoczesnym prowadzeniem działań sprzyjających różnicowaniu struktury gatunkowej terenów leśnych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	bieżąca ochrona obszarów i obiektów prawnie chronionych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	bieżąca konserwacja pomników przyrody
CEL OPERACYJNY 5:	Budowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Pomoc we wprowadzeniu szerokiej edukacji ekologicznej we wszystkich formach nauczania
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Promocja walorów środowiska naturalnego w aspekcie kreowania pozytywnego obrazu gminy
CEL OPERACYJNY 6:	Promocja walorów turystycznych gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Wykonanie opracowania turystycznego promującego gminę
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Udział w targach turystycznych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Rozwój usług agroturystycznych
CEL SZCZEGÓŁOWY:	Budowa otoczenia (infrastruktury) turystycznego

Rozdział 6.1. Lista priorytetowych przedsięwzięć

W tabeli nr 18 zaprezentowano priorytetowe przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska przewidziane do realizacji w latach 2009 – 2016. Realizacja poniższych przedsięwzięć w znacznym stopniu uwarunkowana będzie skutecznością pozyskania zewnętrznych środków finansowych.

Tabela nr 18. Priorytetowe przedsięwzięcia inwestycyjne z zakresu ochrony środowiska przewidziane do realizacji na terenie gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2016

Lp.	Przedsięwzięcie	Realizacja w latach	Źródła finansowania	Szacunkowe koszty realizacji całkowite/ własne [zł]
1.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Dudowizna	2009 – 2010	WFOŚ i GW, budżet gminy	<u>3.500.000,00</u> 87.500,00
2.	Budowa oczyszczalni ścieków w m. Trzcianka oraz budowa kanalizacji sanitarnej w m. Trzcianka i Niemiry	2007 – 2010	środki Unii Europejskiej, budżet gminy	<u>24.884.880,21</u> 6.848.319,03
3.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Przyjmy	2010	WFOŚ i GW, budżet gminy	<u>1.500.000,00</u> 375.000,00
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Knurowiec, Budykierz, Białebloto – Kobyła, Białebloto Stara Wieś, Białebloto Kurza, Nowa Wieś	2013 – 2016	środki Unii Europejskiej, budżet gminy	<u>25.000.000,00</u> 6.250.000,00
5.	Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Turzyn	2016 – 2017	środki Unii Europejskiej, budżet gminy	<u>3.500.000,00</u> 875.000,00
6.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Turzyn	2016 – 2017	WFOŚ i GW, budżet gminy	<u>5.000.000,00</u> 1.250.000,00
7.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Poręba Kocęby (Księży Kąt)	2017	WFOŚ i GW, budżet gminy	<u>500.000,00</u> 125.000,00
8.	Termomodernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Brańszczyku	2009	budżet gminy	<u>20.000,00</u> 20.000,00
9.	Termomodernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Porębie	2010	budżet gminy	<u>30.000,00</u> 30.000,00
10.	Termomodernizacja budynku PSP Brańszczyk	2009	budżet gminy	<u>260.000,00</u> 260.000,00
11.	Termomodernizacja budynku Domu Nauczyciela	2009	budżet gminy	<u>50.000,00</u> 50.000,00
12.	Bieżąca modernizacja dróg lokalnych	2009	środki Unii Europejskiej, budżet gminy	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Brańszczyk

Ponadto w okresie programowania niniejszego dokumentu samorząd gminy przewiduje podjęcie działań edukacyjnych, zmierzających do podniesienia świadomości ekologicznej lokalnego społeczeństwa, a w szczególności kadry samorządowej, rolników bądź nauczycieli oraz działania promujące gminę w regionie.

Rozdział 7. Edukacja ekologiczna

Koniecznym instrumentem realizacji *Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk* jest edukacja ekologiczna mieszkańców. Bez świadomego włączenia różnych grup społecznych w realizację *Programu* nawet najlepsze działania na rzecz ochrony środowiska mogą się wydać nieskuteczne.

Działania podejmowane w tej sferze muszą być dostosowane do stanu świadomości mieszkańców i ich gotowości do przyjęcia nowych treści. Każda społeczność lokalna powinna mieć swoje tempo dochodzenia do założeń Agendy 21¹³. Nie chodzi o to, aby od razu myśleć o problemach globalnych i załamać się pod ich ciężarem. Zalecane są powolne, ale głębokie zmiany w naszej świadomości i postawach, to przyjęcie odpowiedzialności za stan najbliższego środowiska i codzienne systematyczne zachowania w domu. Grupy odbiorców, do których należy skierować treści edukacyjne to przede wszystkim:

- dzieci i młodzież (w tej grupie najłatwiej wykształcić trwałe zachowania),
- nauczyciele,
- animatorzy kulturalno – społeczni,
- rolnicy i ich rodziny,
- członkowie rad sołeckich,
- członkowie Rady Gminy i administracji samorządowej,
- mieszkańcy zagrożeni negatywnymi wpływami urbanizacji i przemysłu,
- pracodawcy.

Podstawowymi celami edukacji ekologicznej powinno być:

- przybliżenie mieszkańcom problematyki ochrony środowiska, związanej bezpośrednio z gminą i jej otoczeniem,
- trwałe zmiany w świadomości społecznej, prowadzące do zachowań nie szkodzących środowisku,
- zbudowanie poczucia odpowiedzialności za stan najbliższego środowiska,
- zachęcenie do podejmowania określonych działań na rzecz ochrony środowiska i przyrody w gminie,
- budowanie wspólnej płaszczyzny działań samorządu i mieszkańców, ich integracja przy rozwiązaniu problemów ochrony środowiska.

¹³ „...Wiele osób nie rozumie ścisłych zależności pomiędzy działalnością człowieka a środowiskiem, ponieważ ich wiedza jest niedokładna lub niewystarczająca. Należy zwiększyć wrażliwość ludzi i ich zaangażowanie w procesie poszukiwania rozwiązań dotyczących problemów środowiska i rozwoju. Edukacja może ukształtować świadomość, jeśli chodzi o kwestie środowiska i etykę, wartości i postawy, umiejętności i zachowania potrzebne do zrównoważonego rozwoju” Dokument Programowy Konferencji „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro 1992 r.

Realizacja edukacji ekologicznej musi odpowiadać trzem założeniom:

- edukacja ekologiczna promuje zachowania przyjazne środowisku,
- jest ona powiązana z *Programem ochrony środowiska*, a w szczególności z zadaniami inwestycyjnymi w zakresie ochrony środowiska, przyrody i zdrowia mieszkańców,
- uświadamia znaczenie i konieczność jednostkowych działań każdego mieszkańca na rzecz wspólnego dobra.

Działania edukacyjne wymagają odpowiedniego zorganizowania i ciągłości. Nie mogą być podejmowane incydentalnie i przypadkowo, bo nie spełnią dobrze swojej funkcji. Na terenie gminy realizację zadań edukacyjnych powinno się powierzyć albo grupie osób chcących aktywnie działać na rzecz ochrony środowiska i przyrody albo instytucji statutowo pełniącej rolę edukacyjną. Z pewnością potrzebna jest osoba, która umiejętnie zainspiruje i skoordynuje działania podejmowane w tym zakresie, utrzymując jednocześnie dobry kontakt z lokalnym samorządem. Odpowiednio prowadzona edukacja ekologiczna powinna być:

- dobrze zaplanowana, przygotowana i zgodna z przyjętym dla gminy programem edukacji ekologicznej,
- długotrwała i systematyczna,
- odpowiadająca aktualnym potrzebom gminy w zakresie realizacji przedsięwzięć dla ochrony środowiska i przyrody,
- zwracająca uwagę mieszkańców na problemy środowiskowe najbliższego otoczenia,
- skierowana do konkretnych grup odbiorców,
- ciekawa, autentyczna i niekonwencjonalna.

Skuteczna edukacja ekologiczna to wypadkowa wyżej wymienionych kryteriów. To czy spowoduje ona trwałe zmiany w świadomości społecznej okaże się po zmianie zachowań na bardziej proekologiczne. Może to dotyczyć m.in.:

- zmiany sposobu postępowania mieszkańców z odpadami,
- stosunku do ochrony przyrody,
- samorządnego podejmowania inicjatyw ekologicznych.

Rozdział 8. Zarządzanie realizacją Programu

Zarządzanie środowiskiem odbywa się na kilku szczeblach. W odniesieniu do terenu gminy zarządzanie środowiskiem jest realizowane przez samorząd gminny, powiatowy i administrację wojewódzką. Zadania z zakresu ochrony środowiska wykonują ponadto organy administracji niezespółonej m.in. regionalne zarządy gospodarki wodnej, nadleśnictwa. Dużą rolę w realizacji zadań na rzecz ochrony środowiska pełnią instytucje niepaństwowe: jednostki badawczo – rozwojowe, agencje, fundacje, organizacje gospodarcze i społeczne organizacje ekologiczne. Zarządzanie środowiskiem przez podmioty gospodarcze korzystające ze środowiska odbywa się m. in. poprzez:

- dotrzymanie wymagań wynikających z przepisów prawa,
- modernizację technologii w celu ograniczenia lub wyeliminowania uciążliwości dla środowiska,
- instalowanie urządzeń służących ochronie środowiska,
- stałą kontrolę emisji zanieczyszczeń (monitoring).

Szczególną rolę w zarządzaniu środowiskiem pełnią programy ochrony środowiska, które również podlegają procesom zarządzania.

System zarządzania realizacją programów ochrony środowiska jest bardzo ważnym, lecz często niedocenianym elementem realizacji założeń Agendy 21, który decyduje czy w miarę upływu czasu dynamika procesu realizacji programu będzie rosnać czy słabnąć. System zarządzania realizacją programów ochrony środowiska to przede wszystkim:

- tworzenie i doskonalenie instrumentów realizacji programu,
- monitorowanie, czyli obserwacja realizacji celów i zadań programu oraz zmian w warunkach realizacji,
- aktualizacja programu.

Do grupy instrumentów (narzędzi) realizacji Programu zaliczyć należy instrumenty: *prawno – administracyjne, ekonomiczne i rynkowe, finansowe, z zakresu organizacji, zarządzania i marketingu* oraz *informacyjno – edukacyjne* (oddziaływania społecznego). Polska należy do krajów o stosunkowo dobrze rozwiniętym systemie instrumentów realizacji ekorozwoju. Silną stroną tego systemu są instrumenty: *prawno – administracyjne, ekonomiczne i finansowe*. Słabą stroną są instrumenty: *rynkowe, z zakresu organizacji, zarządzania i marketingu* oraz *informacyjno – edukacyjne*.

Narzędziami regulacji bezpośredniej są instrumenty prawno – administracyjne, które poprzez akty prawne wprowadzają:

- 1) *normy o charakterze ogólnym* – zalicza się do nich przepisy dotyczące użytkowania i ochrony środowiska, w tym odnoszące się do:
 - systemu zarządzania środowiskiem,
 - systemu monitoringu ekologicznego,
 - sprawozdawczości z zakresu ochrony środowiska;
- 2) *normy szczegółowe* – dotyczące ochrony poszczególnych komponentów środowiska: kopalni, powierzchni ziemi, powietrza atmosferycznego, wód, lasów, roślin i zwierząt, krajobrazu i przestrzeni, a wśród nich:
 - normy jakości środowiska (normy imisji), charakteryzujące pożądany stan środowiska, np. maksymalne stężenie SO₂ w powietrzu atmosferycznym,
 - normy emisji, określające maksymalne dozwolone do wprowadzenia do środowiska ilości zanieczyszczeń, np. maksymalna ilość ładunku BZT₅ w ściekach,
 - normy techniczno – technologiczne, określające parametry procesu produkcji w celu zmniejszenia jego uciążliwości dla środowiska,
 - normy produktowe, określające parametry produktów zanieczyszczających środowisko.

Do instrumentów prawnych należą także:

- decyzje reglamentacyjne – pozwolenia: zintegrowane, na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, emitowanie hałasu do środowiska, emitowanie pól elektromagnetycznych, wytwarzanie odpadów, wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, pobór wód
- zezwolenia na gospodarowanie odpadami,
- pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód, wykonywanie urządzeń wodnych, wykonywanie innych czynności i robót, budowli, które mają znaczenie w gospodarowaniu wodami lub w korzystaniu z wód,
- koncesje wydane na podstawie ustawy – Prawo geologiczne i górnicze,
- uzgadnianie w zakresie przestrzegania standardów ekologicznych decyzji o warunkach zabudowy oraz o pozwoleniu na budowę, decyzji o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- decyzje naprawcze dotyczące zakresu i sposobu usunięcia przez podmiot korzystający ze środowiska przyczyn negatywnego oddziaływania na środowisko i przywrócenia środowiska do stanu właściwego oraz zobowiązujące do usunięcia uchybień,
- decyzje zezwalające na usuwanie drzew i krzewów,
- decyzje wstrzymujące oddanie do użytku instalacji lub obiektu, a także wstrzymujące użytkowanie instalacji lub obiektu.

Do instrumentów ekonomiczno – rynkowych zaliczyć należy:

1) *opłaty:*

- za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (za zanieczyszczanie powietrza atmosferycznego, za składowanie odpadów, za usuwanie drzew i krzewów),
- za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych (za pobór wód powierzchniowych i podziemnych, za odprowadzanie ścieków do wód powierzchniowych i do gleby, za korzystanie z wód i urządzeń wodnych do celów żeglugi i spławu),
- eksploatacyjne za wydobywanie kopalin (od podmiotu gospodarczego wydobywającego kopalinę),
- z tytułu przeznaczenia gruntów na cele nierolnicze i nieleśne (od jednostek organizacyjnych lub osób fizycznych, które uzyskały zezwolenie na wyłączenie gruntów z produkcji),
- za świadczone usługi komunalne (dostawę wody, odprowadzanie ścieków, wywóz odpadów),
- miejscowe (klimatyczne),

2) *subwencje:*

- dotacje (w tym z funduszy ekologicznych, budżetu państwa, itp.),
- dotacje „ukryte”: pożyczki i kredyty preferencyjne (funduszy ekologicznych i banków),
- ulgi podatkowe (np. zmniejszenie podatku dochodowego o kwoty darowizn na cele ochrony środowiska, zwolnienia z podatku VAT gospodarki ściekami, wywozu i zagospodarowania śmieci itp.),
- subwencje właściwe, tzn. stałe – w określonym czasie wspomaganie finansowe określonej działalności na i rzecz ekorozwoju,

3) *bodźce finansowe dla egzekucji prawa, czyli tzw. kary ekologiczne za:*

- przekroczenie warunków odprowadzania ścieków,
- pobór wody w ilości większej niż ustalona w pozwoleniu wodnoprawnym,
- naruszenie wymogów środowiska w zakresie ochrony powietrza,
- składowanie odpadów w niewyznaczonych na ten cel miejscach lub niezgodnie z wymogami określonymi w decyzji właściwego organu,
- naruszenie wymogów środowiska w zakresie ochrony przed hałasem,
- usuwanie drzew i krzewów.

Do instrumentów ekonomiczno – rynkowych, który znaczenie ciągle rośnie, można zaliczyć:

- *systemy depozytowe*, czyli opłaty, które musi ponieść nabywca produktu potencjalnie uciążliwego dla środowiska. Są one zwracane pod warunkiem

- odstawienia wyeksploatowanego produktu lub jego pozostałości do miejsca utylizacji lub miejsca zakupu,
- *zastawy ekologiczne* stosowane w stosunku do inwestorów podejmujących budowę zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska; pozwolenie na funkcjonowanie takiego zakładu wydaje się na ściśle określony czas, np. 15 lat. Po upływie tego terminu zakład jest likwidowany, a teren rekultywowany. Zastaw, złożony na specjalnym, oprocentowanym koncie, powinien pokryć koszty likwidacji zakładu i rekultywacji terenu,
 - *ubezpieczenia ekologiczne*, obejmujące ubezpieczenia od ryzyka ekologicznego, głównie od skutków awaryjnego zanieczyszczenia środowiska oraz systemy rekompensat za szkody zdrowotne spowodowane zanieczyszczeniami środowiska,
 - *rynek uprawnień do handlu emisjami*.

System instrumentów finansowych kojarzony jest w Polsce z systemem finansowania ochrony środowiska, który jest zbiorem instytucji oraz zasad i przepisów określających sposoby i tryb gromadzenia i przeznaczania zasobów pieniężnych wydatkowanych na przedsięwzięcia proekologiczne. Szczegółowe informacje na temat powyższego systemu zaprezentowano w rozdziale 9 niniejszego dokumentu.

Rola instrumentów z zakresu *organizacji, zarządzania i marketingu* jest istotna, lecz niestety nadal niedoceniana w gminach, powiatach i regionach. Dotyczy to zwłaszcza promocji. Nie ułatwia ona wszystkiego, ale bez niej wiele działań lub zadań związanych z realizacją programu ekorozwoju przynosi znacznie mniejsze efekty. Promocja jest antyproduktywna, jeśli u jej podstawy nie leży strategia zrównoważonego rozwoju, ale też na odwrót – strategia, której nie towarzyszy promocja, jest zdana na własne siły, ponieważ jej w pewnym sensie „niema”.

Grupę *instrumentów oddziaływania społecznego* tworzą te wszystkie instrumenty, które z jednej strony kształtują świadomość proekologiczną jednostek i grup społecznych (np. edukacja), a z drugiej – są przejawem tej świadomości (instrumentu umożliwiającego korzystanie z prawa do informacji o środowisku). Wszystkie razem wzięte powinny służyć społeczeństwu w realizacji programu ekorozwoju. Wśród podstawowych instrumentów tej grupy należy przede wszystkim wymienić:

- edukację i propagandę ekologiczną
- negocjacje, umowy i porozumienia
- formy nacisku bezpośredniego i pośrednio inicjatywy społeczne
- instrumenty lobbystyczne
- narzędzia usługowe
- instrumenty działań komplementarnych

Podstawowe znaczenia dla realizacji *Programu* ma prawo i dostęp do informacji, ponieważ decyduje w dużym stopniu o kształtowaniu się świadomości prośrodowiskowej. Gwarancje te zostały zapisane w konstytucji RP i są uregulowane w wielu przepisach z zakresu ochrony środowiska.

Należy również pamiętać, że kluczową rolę w realizacji polityki ekologicznej, zarówno kraju, jak i gminy, pełni edukacja dla ekorozwoju i propaganda ekologiczna. Edukacja decyduje o stanie świadomości społecznej i gotowości jednostek i grup społecznych do czynnego uczestnictwa w realizacji programu ekorozwoju.

Przez propagandę ekologiczną rozumie się na ogół aktualną informację, której celem jest upowszechnienie ważnych poczynań lub zachowań bezpośrednich użytkowników środowiska oraz różnych przedsięwzięć o charakterze ekorozwojowym (proekologicznym, proochronnym). Socjotechnika propagandy nakazuje, aby informacja przekazywana w jej ramach była krótka, zrozumiała, wielokrotnie powtarzana, poparta praktyczną prezentacją do świadomości społecznej.

Pozostałe instrumenty oddziaływania społecznego najkrócej można scharakteryzować w sposób następujący:

- *narzędzia nacisku bezpośredniego* (tzw. akcje bezpośrednie) to różnego typu petycje, zbieranie podpisów lub bardziej radykalne formy nacisku – manifestacje, pikietowanie. Dzięki nim organizacje pozarządowe lub grupy obywateli zwracają uwagę na poważne zagrożenia środowiskowe, brak dostępu do informacji o środowisku, niezrównoważony rozwój określonego sektora gospodarki itp. Czym innym jest *bezpośrednia inicjatywa społeczna*, która jest z reguły krótkoterminowym działaniem polegającym na włączeniu się mieszkańców do rozwiązywania określonego problemu lokalnego lub ponadlokalnego,
- *narzędzia lobbystyczne* to grupy nacisku, oddolne inicjowanie konsultacji społecznych, działalności „okrągłego stołu”, forum, tworzenie programów i inicjatyw alternatywnych itp.,
- *narzędzia usługowe* to przede wszystkim uruchamianie gorących linii, „zielonych” telefonów, prowadzenie centrów informacyjnych lub bezpłatnych porad prawnych dla obywateli itp. Są one stosowane głównie przez organizacje pozarządowe w celu wypromowania partycypacji społecznej lub w celu wzmocnienia efektywności tych działań,
- *instrumenty działań komplementarnych* to na ogół działania organizacji pozarządowych o charakterze uzupełniającym do istniejących procedur lub powtarzające te procedury w sposób niezależny od oficjalnych organów, np. własne narady publiczne, publikowanie własnych raportów, przeprowadzanie własnych ocen oddziaływania na środowisko, tworzenia alternatywnych budżetów itp.

Rozdział 9. Aspekty finansowe realizacji Programu

Na tle standardów krajów Unii Europejskiej system finansowania działań z zakresu ochrony i zarządzania środowiskiem w Polsce należy generalnie ocenić pozytywnie. Ma on cechy systemu zintegrowanego o ukształtowanych podstawach prawnych, ekonomicznych i organizacyjnych. Stanowi on podstawowy instrument realizacji polityki ekologicznej państwa oraz regionalnych i lokalnych programów ochrony środowiska. System ten charakteryzują następujące cechy:

- trwałe, prawnie zagwarantowane źródła środków pieniężnych na finansowanie ochrony środowiska, głównie opłaty i kary o stawkach indeksowanych z tytułu inflacji,
- dominujący (około 90%) udział środków pozabudżetowych,
- stały wzrost efektywności wykorzystania środków finansowych w wyniku coraz szerszego wykorzystywania mechanizmów rynkowych,
- konsekwentne podporządkowanie systemu finansowania priorytetom polityki ekologicznej na poziomie państwa, regionu i gminy,
- rosnący wpływ organizacji pozarządowych (samorządowych, pozarządowych organizacji ekologicznych) na mechanizmy i kierunki wykorzystania publicznych środków na ochrony środowiska,
- ścisłe powiązania pomiędzy systemem zarządzania ochroną środowiska (ministerstwo, urząd wojewody, państwowa inspekcja ochrony środowiska i władze samorządowe) a podstawowymi elementami systemu finansowania,
- istotne związki merytoryczne, informacyjne oraz rosnąca koordynacja poszczególnych segmentów systemu finansowania, przejawiająca się m.in. we współdziałaniu w kształtowaniu i doskonaleniu zasad i kryteriów finansowania, wspólnym finansowaniu strategicznych projektów ekologicznych, podejmowaniu wspólnych inwestycji lub związków kapitałowych, np. między funduszami ekologicznymi a bankami.

Integrowaniu systemu finansowania ochrony środowiska w Polsce sprzyjają przede wszystkim następujące czynniki:

- ujawniona ogromna skala potrzeb w zakresie finansowania przedsięwzięć ekologicznych, wynikająca z wieloletnich opóźnień i zaniedbań w ochronie i kształtowaniu środowiska,
- rosnąca świadomość ekologiczna, a zwłaszcza zagrożeń dla zdrowia, przyrody i dóbr materialnych, wynikających ze stanu środowiska,
- coraz większa zgodność instytucji rządowych, pozarządowych oraz sektora gospodarczego w sprawie istotnego zwiększenia środków finansowych dla uzyskania radykalnej poprawy stanu środowiska w Polsce.

Wybór i stosowanie określonej formy finansowania ochrony środowiska, zależy w praktyce od trzech najważniejszych czynników:

- rodzaju przedsięwzięcia (działalność inwestycyjna, edukacja itp.),
- statusu wnioskodawcy w przypadku pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych (samorząd, przedsiębiorstwo, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne itp.),
- rodzaju instytucji finansującej (bank, budżet, fundacje itp.).

Polski system finansowania ochrony środowiska przewiduje wykorzystanie następujących form finansowania: *pożyczki i kredyty, dotacje* (tzw. granty) i *subwencje właściwe, środki własne, obligacje, w tym obligacje komunalne oraz leasing finansowy i operacyjny*. Do podstawowych źródeł finansowania zadań zapisanych w programach ochrony środowiska zaliczyć należy: *fundusze celowe* (tzw. ekologiczne), *środki własne podmiotów gospodarczych, środki budżetów samorządów terytorialnych, środki własne ludności i środki społeczne, środki budżetu państwa, środki sektora bankowego oraz pomoc zagraniczną* (środki funduszy i programów pomocowych).

W poniższej tabeli nr 19 przedstawiono wybrane źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska.

Tabela nr 19. Wybrane źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska dostępne na poziomie samorządu gminnego

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie www.arimr.gov.pl</p>	<p>Dopłaty, kredyty</p> <p>Dopłaty do upraw roślin energetycznych</p> <p>Kredyt na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno - spożywczym i usługach dla rolnictwa</p>	<p>Wysokość dopłat w danym roku ustala się jako iloczyn deklarowanej przez producenta rolnego powierzchni plantacji wierzby lub róży bezkolcowej wykorzystywanych na cele energetyczne i stawek dopłat do 1 ha powierzchni takiej plantacji. Stawki dopłat do 1 ha ustala corocznie Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.</p> <p>Kwota kredytu nie może przekroczyć 80% wartości nakładów inwestycyjnych składających się na działalność w zakresie agroturystyki, nie więcej jednak niż 4 mln pln.</p>

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej</p> <p>www.nfosigw.gov.pl</p>	<p>dotacje, pożyczki, pożyczki płatnicze, kredyty udzielane ze środków Narodowego Funduszu przez banki, dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek.</p> <p>Dotacje mogą być udzielane na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ przygotowanie dokumentacji niezbędnej do wystąpienia o dofinansowanie przedsięwzięć z funduszu Spójności oraz dokumentacji niezbędnej do przygotowania inwestycji do realizacji budowy, rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków i kanalizacji spełniających warunki <i>Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Kształtowanie ekologicznych postaw i zachowań społeczeństwa oraz profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży z obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Ochrona przyrody i krajobrazu</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Zwiększenie lesistości kraju oraz ochrona zasobów leśnych</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Gospodarka wodna</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Ochrona powierzchni ziemi i wód poprzez zapobieganie</i> ▸ <i>powstawaniu odpadów, ich zagospodarowywanie oraz rekultywację terenów zdegradowanych</i> ▸ przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetowego programu <i>Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem poprzez zapobieganie i ograniczenie emisji zanieczyszczeń oraz oszczędzanie surowców i energii</i> 	<p>Minimalna wysokość dotacji jest określona w kryteriach wyboru przedsięwzięć</p> <p>Pożyczki nie może przekroczyć 80% kosztów przedsięwzięcia</p> <p>W razie finansowania przedsięwzięcia jednocześnie ze środków Narodowego Funduszu i z niepodlegających zwrotowi środków zagranicznych, wysokość dofinansowania nie może przekroczyć 80% różnicy pomiędzy planowanymi kosztami inwestycyjnymi przedsięwzięcia a dofinansowaniem ze środków zagranicznych</p>
<p>Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie</p> <p>www.wfosigw.pl</p>	<p>dotacje, preferencyjne pożyczki, częściowe umorzenie udzielonej pożyczki, dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych, kredyt w bankowych liniach kredytowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ proekologiczne zadania inwestycyjne i modernizacyjne realizowane przez jednostki sfery budżetowej i jednostki samorządowe oraz inne jednostki organizacyjne prowadzące działalność np. w zakresie gospodarki odpadami ▸ edukacja ekologiczna, ochrona przyrody, monitoring środowiska, ochrona lasów i zalesienia, badania naukowe, zapobieganie i likwidacja skutków nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, inwestycje w gospodarce wodnej zgodne z zasadami ochrony środowiska, utrzymanie i rewitalizacja zabytkowych parków oraz zieleni chronionej, a także obiektów i zespołów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, mających zasadnicze znaczenie z punktu widzenia ochrony przyrody w województwie mazowieckim ▸ opracowanie planów służących gospodarowaniu zasobami przyrodniczymi, wodnymi oraz innych – wynikających z ustaw, utworzenie katastru wodnego 	<p>Dotacje do 50% kosztu całkowitego przedsięwzięcia, ale w uzasadnionych przypadkach poziom ten może być wyższy</p> <p>Pożyczka na dofinansowanie wkładu krajowego nie może przekroczyć 10% kosztów przedsięwzięcia z Funduszu Spójności</p> <p>Wysokość pożyczek na opracowanie dokumentacji nie może wynosić więcej niż:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 90% kosztów opracowania – dla dokumentacji projektowej, • 90% kosztów opracowania i nie więcej niż 300 000 pln – dla dokumentacji do wniosku do Funduszu Spójności

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013</p>	<p>Główny instrument służący realizacji celów zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego, przy wykorzystaniu środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Jednocześnie wpisuje się w cele i priorytety Narodowej Strategii Spójności 2007–2013 (NSS), która jest podstawą przygotowania w ramach polityki spójności poszczególnych Programów Operacyjnych</p> <p>Priorytety:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjności i przedsiębiorczości na Mazowszu, ▸ przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza, ▸ środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka, ▸ wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji ▸ tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego ▸ pomoc techniczna 	<p>Szczegółowe informacje w zależności od realizowanego zadania zawierają dokumenty programowe</p>
<p>Fundusz Spójności Instytucja Zarządzająca: Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Koordynacji Funduszu Spójności</p> <p>www.fundusz.wspolpracy.org.pl</p>	<p>W ramach Funduszu Spójności w ochronie środowiska wspierane będą następujące rodzaje projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ poprawa jakości wód powierzchniowych, czyli budowa, rozbudowa i/ lub modernizacja systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków ▸ polepszenie jakości i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia, czyli budowa nowych i modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków komunalnych oraz unowocześnienie urządzeń uzdatniania wody pitnej, ▸ poprawa jakości powietrza, czyli instalacje ochronne w miejskich przedsiębiorstwach ciepłowniczych i energetycznych, służące ograniczeniu emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu ▸ racjonalizacja gospodarki odpadami, czyli budowa, modernizacja i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych (niebezpiecznych) oraz rekultywacja składowisk wyłączonych z eksploatacji, wybudowanie instalacji do biologicznego i termicznego przetwarzania odpadów, wybudowanie instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych, komunalne systemy zbiórki, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów, ▸ zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego 	<p>Pomoc z Funduszu Spójności na określony projekt może wynieść maksymalnie od 80% do 85%. Pozostałe co najmniej 15% musi zostać zapewnione przez beneficjenta.</p> <p>Środki te mogą pochodzić np. z: budżetu gminy; środków własnych przedsiębiorstw komunalnych; środków NFOŚiGW (dotacji, kredytów); budżetu państwa; innego niezależnego źródła (np. z Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju).</p>

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej</p> <p>www.efrwp.com.pl</p>	<p>Obecnie Fundusz realizuje trzynaście regularnych programów operacyjnych, obejmujących jedenaście preferencyjnych linii kredytowych m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ kredyty na inwestycje w zakresie budowy, modernizacji i remontu dróg publicznych, gminnych i powiatowych, leżących na terenach zamiejskich, ▸ kredyty na inwestycje z zakresu zbiorowego zaopatrzenia wsi w wodę, zlokalizowane na wsi i w miastach do 10 tys. mieszkańców, związane z: budową lub modernizacją sieci wodociągowych, budową lub modernizacją stacji wodociągowych, inwestycje wymienione powyżej, realizowane łącznie, tzn. obejmujące łącznie ujęcie wody i stację wodociągową. inwestycje w zakresie zbiorowego odprowadzania i oczyszczania ścieków, zlokalizowane na wsi i w miastach do 10 tys. mieszkańców, związane z budową, modernizacją i wyposażeniem inwestycyjnym: oczyszczalni ścieków komunalnych, kanalizacji ściekowej do odprowadzania i transportu ścieków komunalnych, ▸ ochrona środowiska na terenach wiejskich. <p>W zakresie ochrony środowiska na terenach wiejskich Fundusz udziela dotacji obejmujących:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ budowę i wyposażenie (kompaktory, wagi, urządzenia do sortowania i inne specjalistyczne urządzenia) gruntowych składowisk odpadów wiejskich, ▸ zakup kontenerów (pojemników) do gromadzenia odpadów (z wyłączeniem koszy na śmieci, worków foliowych) na terenach wiejskich z zastrzeżeniem, że kontenery (pojemniki) zakupione ze środków Funduszu będą stanowiły własność inwestora w okresie równym okresowi amortyzacji środka 	<p>Kredyty mogą być udzielane do wysokości 70% wartości kosztorysowej zadania inwestycyjnego, jednakże maksymalna jednostkowa kwota kredytu nie może przekroczyć 400 tys. pln. Kredyt może być przyznany tylko w przypadku, gdy inwestor posiada – z uwzględnieniem ewentualnego kredytu Fundacji – pełne, udokumentowane pokrycie finansowe zadania inwestycyjnego.</p> <p>Kredyty mogą być udzielane do wysokości 70% wartości kosztorysowej zadania inwestycyjnego, jednakże maksymalna jednostkowa kwota kredytu nie może przekroczyć 700 tys.pln. Kredyt może być przyznany tylko w przypadku, gdy inwestor posiada – z uwzględnieniem ewentualnego kredytu Fundacji – pełne, udokumentowane pokrycie finansowe zadania inwestycyjnego.</p> <p>subwencje: dla przedsięwzięć o wartości do 20 000 pln maksymalna wysokość dotacji nie może przekraczać 50% kosztów netto inwestycji. W kwocie bezwzględnej jednostkowa kwota dotacji na jedno zadanie inwestycyjne nie może przekraczać:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 100 tys. pln - gdy inwestycję realizuje jedna gmina, • 120 tys. pln - gdy inwestycję realizuje związek/ porozumienie międzygminne.

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Bank Ochrony Środowiska S.A. www.bosbank.pl</p>	<p>Kredyt na zakup lub montaż urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska</p> <p>Kredyty na przedsięwzięcia z zakresu termomodernizacji</p> <p>Kredyty dla firm realizujących inwestycje w formule „Trzeciej strony”</p> <p>Kredyty na zbiorowe zaopatrzenie w wodę wsi i miast do 10 tys. mieszkańców</p> <p>Kredyty na instalacje gazowe w wiejskich obiektach użyteczności publicznej</p> <p>Kredyty BOŚ S.A. udzielane we współpracy z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej</p> <p>Inwestycyjne przedsięwzięcia proekologiczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ których celem jest uzyskanie oszczędności energii elektrycznej, energii cieplnej, zużycia wody lub z tytułu zmniejszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, ▸ służące składowaniu lub zagospodarowywaniu odpadów, oczyszczaniu ścieków lub uzdatnianiu wody i których efekty ekologiczne w wyrazie finansowym zapewniają spłatę kredytu. <p>Przedmiot kredytowania: urządzenia służące do ujęcia i poboru wody, jej magazynowania i rozprowadzania (budowa lub modernizacja stacji i sieci wodociągowych).</p> <p>Przedmiot kredytowania: Budowa i modernizacja urządzeń grzewczych zasilanych gazem lub olejem w wiejskich obiektach użyteczności publicznej (szkoły, ośrodki zdrowia, remizy, kluby rolnika itp.).</p>	<p>Maksymalna kwota kredytu – do 100% kosztów zakupu i kosztów montażu, przy czym koszty montażu mogą być kredytowane w jednym z poniższych przypadków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gdy sprzedawca, z którym Bank podpisał porozumienie jest jednocześnie wykonawcą, • gdy wykonawca jest jednostką autoryzowaną przez sprzedawcę, z którym Bank podpisał porozumienia, • gdy Bank podpisał z wykonawcą porozumienie dotyczące montażu urządzeń i wyrobów zakupionych wyłącznie na zasadach obowiązujących dla niniejszego produktu. <p>Maksymalna kwota kredytu – do 80% kosztów zadania.</p> <p>Maksymalna kwota kredytu – 400 000 pln, lecz nie więcej niż 70% wartości kosztorysowej zadania.</p> <p>Maksymalna kwota kredytu – 40.000 pln (do 50% wartości kosztorysowej zadania).</p>

Źródło finansowania	Formy, warunki i przedmiot udzielania dotacji	Wysokość dofinansowania
<p>Bank Ochrony Środowiska S.A. www.bosbank.pl</p>	<p>Przedsięwzięcia termomodernizacyjne, w wyniku których następuje zmniejszenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▸ rocznego zapotrzebowania na energię zużywaną na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej, dostarczaną do budynków mieszkalnych i budynków służących do wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego zadań publicznych, ▸ co najmniej 10% – w budynkach, w których modernizuje się jedynie system grzewczy, ▸ co najmniej 15% – w budynkach, w których w latach 1985-2001 przeprowadzono modernizację systemu grzewczego, ▸ co najmniej 25% – w pozostałych budynkach, ▸ co najmniej 25% rocznych strat energii pierwotnej w lokalnym źródle ciepła i lokalnej sieci ciepłowniczej, czyli: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kotłowni lub węzła cieplnym, z których nośnik ciepła jest dostarczany bezpośrednio do instalacji ogrzewania i ciepłej wody w budynku, ▪ ciepłowni osiedlowej lub grupowym wymienniku ciepła wraz z siecią ciepłowniczą o mocy nominalnej do 11,6 MW, dostarczającej ciepło do budynku lub lokalnej sieci ciepłowniczej, jeżeli budynki, do których dostarczana jest z tych sieci energia, spełniają wymagania w zakresie oszczędności energii określone odpowiednimi przepisami lub zostały podjęte działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii dostarczanej do tych budynków, ▸ wykonanie przyłączy technicznych do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła, prowadzące do zmniejszenia kosztów ciepła dostarczanego do budynków o co najmniej 20% w stosunku rocznym, ▸ całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii z konwencjonalnych na niekonwencjonalne (w tym odnawialne), realizowane zgodnie z projektem budowlanym wykonanym na podstawie audytu energetycznego. 	<p>Maksymalne kwota kredytu – do 80% kosztów zadania</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych powyższych instytucji finansujących

Rozdział 10. Sposób kontroli oraz dokumentowania realizacji Programu

Główna odpowiedzialność za realizację *Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk* spoczywa na Wójcie Gminy, który składa Radzie raporty z wykonania programu. Realizacja *Programu* jest jednak uzależniona od wykonywania zadań przez poszczególne jednostki. W związku z powyższym konieczne jest współdziałanie z organami administracji rządowej i samorządowej stopnia wojewódzkiego oraz powiatowego. Efektywna i niezakłócona realizacja *Programu* wymaga również współdziałania w organizacji i zarządzaniu stron podejmujących działania wykonawcze. Dotyczy to przede wszystkim społeczności i przedsiębiorców.

Ponadto Wójt Gminy odpowiada za wdrożenie systemu opracowanego w *Programie ochrony środowiska* i jest zobowiązany do opracowania oraz wdrożenia systemu monitoringu.

Kontrola realizacji *Programu ochrony środowiska* wymaga oceny stopnia realizacji przyjętych w nim celów i działań, przewidzianych do wykonania w określonym terminie. Należy systematycznie oceniać też stopień rozbieżności między założeniami a realizacją *Programu* oraz analizować przyczyny tych nieśpójności.

Rozdział 10.1. Opiniowanie projektu Programu

Przygotowany przez organ wykonawczy, czyli w przypadku gminy – wójta projekt *Programu ochrony środowiska* przedstawiany jest następnie do zaopiniowania organowi wykonawczemu jednostki wyższego stopnia, czyli w przypadku gminy zarządowi powiatu (art. 17 ust. 2 pkt 3 *ustawy – Prawo ochrony środowiska*).

Mając na względzie zapisy art. 54 ust. 1 *ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* można wnioskować, że zarząd powiatu zobowiązany jest wydać opinię w sprawie projektu powyższego dokumentu w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii.

Rozdział 10.2. Raport z realizacji Programu

Zgodnie z art. 18 ust. 2 *ustawy – Prawo ochrony środowiska* Wójt gminy ma obowiązek sporządzać co 2 lata raport z realizacji *Programu ochrony środowiska*, który powinien obejmować:

- ocenę stopnia realizacji określonych w *Programie* celów i kierunków działań,
- sprawozdanie z wykonanych zadań pozainwestycyjnych i inwestycyjnych,
- zgodność wykonanych zadań z harmonogramem prac,

- sprawozdanie z realizacji harmonogramu finansowania przedsięwzięć,
- podsumowanie z wnioskami i ewentualną rekomendacją nowelizacji *Programu*.

Raport może zawierać także informacje dotyczące zaistniałych zmian w aktach prawnych, założeniach podstawowych, programach wyższego rzędu, itp., co będzie powodować konieczność weryfikacji planu i jego aktualizację.

Rozdział 10.3. Weryfikacja i aktualizacja Programu

Obowiązujące na dzień sporządzenia niniejszego *Programu* akty prawne wymagają, aby programy ochrony środowiska aktualizowane były nie rzadziej niż raz na 4 lata. Oznacza to, że następny *Program ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk* powinien zostać zaktualizowany w 2013 r. Jeżeli zmiany w dziedzinie ochrony środowiska będą znaczące, lub będzie wymagała tego sytuacja lokalna, program ochrony środowiska powinien być zaktualizowany przed tym terminem.

Proces aktualizacji poprzedza weryfikacja dokumentu w celu oceny, które części programu ochrony środowiska wymagają aktualizacji i w jakim zakresie. Weryfikacji podlega cały program, tj. aktualny stan, wytyczone cele i działania, program krótko i długoterminowy, określone zadania i harmonogram ich realizacji.

Przy aktualizacji programu niezbędna będzie weryfikacja danych wyjściowych przyjętych przy opracowywaniu niniejszego dokumentu poprzez:

- udoskonalenie lub wprowadzenie nowej metodyki szacowania,
- ewentualnie: zamianę danych szacowanych przez dane pomierzone,
- uzupełnienie o dane uprzednio niedostępne lub nieuwzględnione, w szczególności w oparciu o informacje pozyskane drogą monitoringu i kontroli.

Rozdział 10.4. Monitoring realizacji Programu

Monitoring realizacji *Programu ochrony środowiska* jest niezbędny dla prowadzenia bieżących analiz postępów w jego wdrażaniu. Realizacja tego celu wymaga sprawnych i wydolnych źródeł informacji oraz narzędzi do ich gromadzenia. Potrzebna jest zatem w szerokim stopniu informatyzacja danych. Oceny realizacji *Programu* dokonujemy:

- po zakończeniu opracowania dokumentu,
- w trakcie jej realizacji,
- po zakończeniu realizacji wszystkich celów i zadań przyjętych w *Programie*.

Efekty osiągnięte i podlegające ocenie można podzielić na:

- *wymierne* – dające się określić liczbowo (np. ilość wybudowanych oczyszczalni przydomowych, stopień zmniejszenia emisji pyłów, itp.),
- *niewymierne* – oceniane subiektywnie np. w postaci punktowej (np. wzrost świadomości mieszkańców).

Monitoring *Programu* powinien odbywać się co roku, raz na 2 lata będzie przeprowadzana analiza porównawcza stanu wyjściowego i obecnego. Wdrażanie *Programu* powinno podlegać regularnej ocenie w zakresie:

- określenia stopnia wykonania przedsięwzięć/ działań,
- określenia stopnia realizacji przyjętych celów,
- oceny rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem
- analizy przyczyn tych rozbieżności.

Wzorcem dla takiego monitoringu mogą być wskaźniki oceny realizacji planowanych zadań. Wskaźniki te można podzielić na trzy podgrupy:

- *wskaźniki produktu* – opisujące rozmiar podejmowanych przedsięwzięć w ramach danego projektu, np. liczba zamkniętych dzikich wysypisk
- *wskaźniki rezultatu* – związane z bezpośrednimi i natychmiastowymi efektami przedsięwzięcia (projektu). Informują one o zmianach, jakie nastąpiły tuż po wdrożeniu danego przedsięwzięcia. Efekty bezpośrednie mogą być mierzone wartościowo i ilościowo, np. ilość zutylicowanych odpadów,
- *wskaźniki oddziaływania* – opisujące efekty odległe w czasie lub efekty pośrednie nie ograniczające się do korzyści beneficjentów (korzyści zewnętrzne). Pomiar tego typu efektów pośrednich jest tylko częściowo możliwy na wybranych przykładach, dających się zidentyfikować i zmierzyć. Całość efektów pośrednich może nie być jednoznacznie określona, może być jednak szacowana, np. % zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska.

Ponadto w praktyce ustalania regionalnych i lokalnych wskaźników ekorozwoju wykorzystuje się w zasadzie *pięć sposobów* często wykorzystywanych jednocześnie. Tworzenie zbioru mierników następuje przez:

- nawiązanie do ustaleń międzynarodowych,
- nawiązanie do krajowego systemu wskaźników ekorozwoju,
- połączenie metody eksperckiej (lub korzystania z krajowego systemu wskaźników) z „oddolnym” określeniem zbioru mierników,
- lokalne lub regionalne instytucje statystyczne lub badawcze,

- spontaniczne kreowanie zbioru wskaźników w samym procesie tworzenia programu ekorozwoju (w tym strategii ekorozwoju) przy wykorzystaniu wiedzy uczestników procesu (regionalnych i lokalnych liderów, ekspertów, radnych itp.).

Oceny efektów realizacji *Programu* należy dokonać analizując informacje gromadzone przez poszczególne wydziały jednostek, organów i podmiotów uczestniczących w jego realizacji, tzn. dla:

- *wskaźników ekonomicznych* – informacje można pozyskać z funduszy dofinansowujących zadania, w tym również informacje od inwestorów,
- *wskaźników ekologicznych* – informacje są dostępne w instytucjach kontrolujących w ramach ogólnych systemów monitoringu środowiska jak np. pomiary emisji i imisji wykonywane przez Stacje Sanitarne – Epidemiologiczne, Inspektora Ochrony Środowiska, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, a także Lasy Państwowe,
- *wskaźników aktywności społecznej* – informacje możliwe do uzyskania poprzez badania opinii społecznej, a także informacje o ilości procesów administracyjnych z udziałem społeczeństwa oraz ilości i jakości działań na rzecz ochrony środowiska, a także sposobie i powszechności informowania mieszkańców o realizowanych przedsięwzięciach.

Wskaźniki monitorowania projektowanych przedsięwzięć powinny być realne, trafnie dobrane, mierzalne – umożliwiające porównania, wiarygodne i dostępne. Stworzenie w miarę pełnego indeksu wskaźników monitorowania projektów może stanowić podstawę do określenia monitorowania całej *Programu*. Powinny być monitorowane bezpośrednio działania, a pośrednio również priorytety. Efekty wdrażania projektowanych przedsięwzięć powinny mieć wpływ na korekty układu priorytetów, opartych na diagnozie stanu istniejącego.

Poniżej (tabela nr 20) zaproponowano wskaźniki monitoringu *Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk*.

Informacje o postępach w realizacji *Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk*, uzyskiwane w trakcie monitoringu, pozwolą na uzyskanie:

- pozytywnego nastawienia do podejmowanych i realizowanych zadań przez lokalną społeczność,
- aktywizację mieszkańców przy dalszym wdrażaniu *Programu*,
- bieżącą ocenę przeszkód i słabych stron przy realizacji przyjętych zadań,
- możliwość bieżącej korekty przyjętych priorytetów w wyniku zmian zachodzących wewnątrz i na zewnątrz gminy.

Tabela nr 20. Mierniki ekologiczne systemu monitoringu Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk

Lp.	Miernik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika na koniec 2008 r.	Źródło informacji o mierniku
<i>Mierniki ekonomiczne</i>				
1.	ilość pozyskanych środków zewnętrznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca	zł	12,0	gmina
<i>Mierniki ekologiczne</i>				
2.	wydajność czynnych ujęć wody	m ³ / d	1638,90	gmina
3.	długość sieci wodociągowej na terenie gminy	km	105,5	gmina
1.	% zwodociągowania gminy	% powierzchni	97,0	gmina
2.	liczba przyłączy wodociągowych	szt.	2630	gmina
3.	długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy	km	18,9	gmina
4.	% skanalizowania gminy	% powierzchni	32,3	gmina
5.	liczba przyłączy kanalizacyjnych	szt.	555	gmina
6.	liczba ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię ścieków	% ogółu ludności	27	GUS, gmina
7.	liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	-	gmina
8.	liczba instalacji produkujących i wykorzystujących energię odnawialną	szt.	2	gmina
9.	powierzchnia terenów zdegradowanych	ha	-	gmina, powiat, WIOŚ
10.	ogólna powierzchnia terenów leśnych	% powierzchni	45,7	nadleśnictwo, gmina, GUS
11.	powierzchnia terenów leśnych na 1 mieszkańca	ha/ osobę	0,91	nadleśnictwo, gmina
12.	powierzchnia obszarów nowo zalesionych	ha	-	
13.	% powierzchni gminy objęty prawną ochroną przyrody	% powierzchni	84,9	Wojewódzki konserwator przyrody, powiat, gmina
14.	liczba pomników przyrody	szt.	13	
15.	liczba użytków ekologicznych	szt.	29	
16.	powierzchnia użytków ekologicznych	ha	53,57	
17.	powierzchnia innych form ochrony przyrody	ha	14223,2	
18.	liczba projektów zrealizowanych na rzecz edukacji ekologicznej	szt.	-	gmina
<i>Mierniki społeczne</i>				
19.	stopień uspołecznienia procesów decyzyjnych (interwencje)	ilość	-	gmina
20.	procesy odszkodowawczych związanych ze zniszczeniami środowiska	ilość	-	gmina

Rozdział 11. Prognoza oddziaływania na środowisko Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk

Rozwój gospodarczy gminy Brańszczyk oraz zakres podejmowanych działań na rzecz ochrony środowiska będą decydowały o stanie środowiska przyrodniczego. Podejmowanie działań zdefiniowanych w *Programie ochrony środowiska*, a zmierzających do osiągnięcia celów długoterminowych, pozwala mieć nadzieje, że istnieje duża szansa na zharmonizowanie rozwoju gospodarczego z wymogami ochrony środowiska. Sukcesywne wdrażanie polityki długoterminowej poprzez cele krótkoterminowe i konkretne działania doprowadzi do określonego stanu środowiska. Poniżej przedstawiono ogólną prognozę stanu środowiska w 2016 roku, z punktu widzenia poszczególnych elementów środowiska (powietrze, woda, powierzchnia ziemi).

Sukcesywna realizacja zaktualizowanych celów, zapisanych w *Programie ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2016* powinna przynieść następujące korzyści dla środowiska:

- ochrona powietrza atmosferycznego – nastąpi zmniejszenie „niskiej” emisji gazów i szczególnie pyłu zawieszonego,
- ochrona zasobów wodnych – nastąpi zwiększenie liczby mieszkańców posiadających dostęp do systemu oczyszczania ścieków oraz zwiększenie ilości oczyszczanych ścieków. Nastąpi polepszenie jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
- ochrona przyrody – zahamowana zostanie degradacja obszarów cennych przyrodniczo, wzrośnie powierzchnia terenów leśnych,
- projektowane działania nie będą miały znaczącego negatywnego wpływu na zasoby przyrodnicze i krajobrazowe chronione w ramach obszarów NATURA 2000: Dolina Dolnego Bugu, Puszcza Biała oraz Ostoja Nadbużańska,
- edukacja – nastąpi wzrost świadomości ekologicznej lokalnej społeczności oraz kadry samorządowej, wzrośnie aktywność mieszkańców w zakresie podejmowania działań służących ochronie środowiska.

Największym zagrożeniem dla środowiska związanym z wdrażaniem *Programu* może być nieterminowe realizowanie zapisanych w nim działań. W szczególności zagrożenia te dotyczą braku postępów w realizacji infrastruktury technicznej w zakresie gospodarki ściekowej, co w konsekwencji powodować będzie dalszą degradację zasobów wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gminy Brańszczyk.

Spis tabel i wykresów

Wykres nr 1. Użytkowanie terenu w gminie Brańszczyk	26
Tabela nr 1. Kierunki działań przewidziane do realizacji do 2014 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego ...” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk.....	17
Tabela nr 2. Cele i kierunki działań przewidziane do realizacji do 2015 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk	19
Tabela nr 3. Cele i zadania koordynowane powiatu przewidziane do realizacji do 2011 r. określone w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego” odnoszące się do uwarunkowań gminy Brańszczyk.....	21
Tabela nr 4. Liczba ludności w gminie Brańszczyk.....	25
Tabela nr 5. Użytkowanie terenu w gminie Brańszczyk	25
Tabela nr 6. Długość czynnej sieci wodociągowej w gminie Brańszczyk.....	28
Tabela nr 7. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w gminie Brańszczyk	28
Tabela nr 8. Ocena jakości wód rzeki Bug w najbliższych położonych punktach pomiarowo – kontrolnych w stosunku do gminy Brańszczyk	31
Tabela nr 9. Liczba wskaźników w V klasie jakości wód rzeki Bug w ppk Popowo, gmina Somianka w latach 2004 – 2007.....	31
Tabela nr 10. Emisja zanieczyszczeń do powietrza na terenie powiatu wyszkowskiego...	33
Tabela nr 11. Klasyfikacja terenu powiatu wyszkowskiego z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia	34
Tabela nr 12. Klasyfikacja terenu powiatu wyszkowskiego z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony roślin.....	34
Tabela nr 13. Użytki ekologiczne na terenie gminy Brańszczyk	37
Tabela nr 14. Pomniki przyrody na terenie gminy Brańszczyk.....	38
Tabela nr 15. Obszary NATURA 2000 na terenie gminy Brańszczyk	39
Tabela nr 16. Analiza SWOT.....	43
Tabela nr 17. Przyczyny i sposoby rozwiązywania problemów środowiskowych na terenie gminy Brańszczyk.....	44
Tabela nr 18. Priorytetowe przedsięwzięcia inwestycyjne z zakresu ochrony środowiska przewidziane do realizacji na terenie gminy Brańszczyk na lata 2009 – 2016	48
Tabela nr 19. Wybrane źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska dostępne na poziomie samorządu gminnego	57
Tabela nr 20. Mierniki ekologiczne systemu monitoringu Programu ochrony środowiska dla gminy Brańszczyk	67

Materiały źródłowe

- 1) L. Kupiec, *Gospodarka przestrzenna – tom V. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. Białystok 2002 r.
- 2) A. Bernaciak, M. Spychała, *Programowanie ochrony środowiska w gminie*, Wydawnictwo SORUS, Poznań 2007 r.
- 3) K. Giordano, *Planowanie zrównoważonego rozwoju gminy w praktyce*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005 r.
- 4) M. Kistowski, W. Staszek, *Poradnik do opracowania gminnego i powiatowego programu zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska*, Pomorski Urząd Wojewódzki, Gdańsk 1999 r.
- 5) T. Borys, *Jak budować program ekorozwoju – poradnik dla gmin i organizacji pozarządowych. Agenda 21, tom 1 oraz tom IV*, Warszawa – Jelenia Góra 1998 r.
- 6) *Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej oraz program wykonawczy – Narodowy Program Edukacji Ekologicznej*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2001 r.
- 7) *Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015*, 2006 r.
- 8) *Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju*, 2005 r.
- 9) *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2013 – 2016*, Warszawa 2008 r.
- 10) *Program ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*, Warszawa, 2007 r.
- 11) *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 r.*, Warszawa 2006 r.
- 12) *Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, Warszawa 2004 r.
- 13) *Stan środowiska w województwie mazowiecki w 2006 r.* Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2007 r.
- 14) *Stan środowiska w województwie mazowiecki w 2007 r.* Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2008 r.
- 15) *Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2002 r.
- 16) *Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla powiatu wyszkowskiego*, 2008 r.